په راډیو او ټلویزیون کې

دوینډوینې فن

لیکنه او ژباړه : عبدالله الهام جمالزی

ډالۍ:

د دغه هنر ټولو پښتنو مخکښانو ته
په ټوله نړۍ کې د پښتو غږنیو او انځورنیو رسنیو ویندویانو ته

د انټرنیټ په مخ پرلیکه کونکې سمسور حبیبي

لړلیک :

1) .... دسر دخبرو په پلمه
2) .... دډاکټر عیسی ستانکزي یادښت
3) .... دډاکټرې فریدې هوډ یادښت
4) .... لومړۍ برخه
5) .... دوهمه برخه
6) .... لومړني ګامونه
7) .... دریمه برخه
8) .... دمتنونو ډلبندي
9) .... څلورمه برخه
10) .... ویندویې په ټلویزیون کې
11) .... پنځمه برخه
12) .... وروستۍ سپارښتني
13) .... شپږمه برخه
14) .... کله مو چې ثبت پیل کړ
15) .... اوومه برخه
16) .... راپور او مرکه
17) .... راپور
18) .... تبلیغاتي ژبه

د سر د خبرو په پلمه:

الحمد الله وکفی وصلوه وسلام علی رسوله الکریم:

وروسته:
داچې انسان اشرف المخلوقات پیدا شوی دی ، هرڅه یې په واک کې ورکړ شوي دي او هرڅه دهغه د آسانتیا لپاره پیدا شوي دي ، نو په هماغه کچه کرار هم نه کیني ، تل یې طبیعت په خپله ګټه ځرخولی دی او دځان د سوکالۍ او ښه ژوند لپاره یې هڅه کړې ده .
راډیو او ټلویزیون هم یو له هغه لاسته راوړنو څخه ده چې بشر د خپلې سوکالۍ لپاره ترلاسه کړې ده او نن یې کاروي ، له هغې نه استفاده کوي او خپل ژوند ته په هغه توګه دوام ورکوي چې تمه یې لري او زړه یې غواړي. ترڅو د لویئ او دکمال دخاوند په پیدا شوې نړۍ کې د ژوند ځنځیر وغځوي ترهغه چې هغه څښتن غوښتي دي.
ویندویي هم دبل هرڅه په څیر د ښه اوریدلو ، ښه خبریدلو ښه ذده کولو او ښه ژوند کولو د وسیلې په توګه کاریږي ، راډیو او ټلویزیون جوړشوي دي ترڅو د نړۍ دنورو وسیلو په څیر هغه هم دهمدغه ستري بشرپه واک کې وي او بشر ترې استفاده وکړي.
خدای ج انسان ته ژبه ورکړې ده ترڅو پرې خبرې وکړي ، یوبل پرې وپوهوي ، دیو اعتقادات بل ته ولیږدوي او دهغه له ګروهنو نورخبر کړي.
خو له همدغه نعمت څخه د ښې ګټې اخیستنې لپاره هم بشر هڅه کړې ده ، هماغه ډول لکه چې له نورو نعمتونو لکه دبدن دغړو ، عقل ، حواسو او نورو څخه یې پورته کړې ده لـه ژبې ، غوږونو او سترګو څخه هم ښه ګټه پورته کړي.
خبرې کیدای شي ، په اشارو هم یوبل پوهولای شو ، د لاسو په وسیله هم کیدای شي یوبل پوه کړو ، خو دخبرو په وسیله ، بیا دښوخبرو په وسیله هان د ټلویزیون او راډیو لـه لارې دیوبل پوهولو ته مخه کووترڅو په ښه توګه دا دنده اجرا کړو او دخدای ج دراکړل شوو نعمتونو څخه په ښه توګه ګټه واخلو .

خدای ج مورږ ته ژبه راکړې ده ویندویي وکړو ، غږیې راکړی دی ترې استفاده وکړو ، او که نه غږیې راکړی دی هغه بې په مورږ بله لورینه ده باید له نه خیز نه نعمت څخه نه ګټه واخلو ، او تل د هغه د پنځوونکي په اړه فکر وکړو چې څومره لوی او په هرڅه قادر دی.
مورږ هم راډیو لرو او تلویزیون لرو ، هلته ویندویانو ته اړتیا شته ترڅو خپله دنده تر ټولو په نه توګه ترسره کړي ، نو په همدې خاطر هم د دې دندې په اړه د څو لارښونو په توګه چې د بنده خپلې تجربې او مطالعې دي ، د ایران د تکړه ادیب استاد حسن شیدا لیکلې دي او د نورو لیکوالو هڅې او تجربې دي ستاسې په مخ کې ږدم هیله ده تریوې کچې مې خپل مسلمان او سرلوړي ملت ته خدمت کړی وي او هغه ستر مسولیت چې مورږ یې د دې خاورې او ژبې په وړاندې لرو تریوې اندازې پورې پوره کړی وي.

په ډیره مینه او مننه
عبدالله الهام جمالزی
تهران 1386/2/4
د ایران د نړیوال راډیو ټلویزیون میلمسیتون

دکتاب په اړه د تکړه او وتلي وياند او ليکوال ډاکټرعيسی ستانکزي يادښت

ژبه په هره برخه کې دافهام او تفهيم وسيله ده چې دوه يا څو کسان پرې يو بل پوهوي اوپه نړۍ کې دپوهاوي راپوهاوي غوره وسيله ګڼل کيږي هماغه ډول چې په ليکنه کې دژبې ارزښت لوړ او دپام وړ دی په راډيو او ټلوويزيون کې هم غوره او ارزښتمنه و سيله ګڼل کيږي لکه څرنګه چې په ليکنه کې احتياط په کار دی هماغه رازپه راډيو او ټلويزيو ن کې هم بايداحيتاط وشي ځکه چې ښايي يوه وړه غلطي يوې ټولنې ،قوم او هيواد ته لوي تاوان ورسوي اوبرعکس ډيرځله ښايي يونطاق په خپلې مينه ناکې او په زړه پورې نطاقۍ سره دخلکو انديښنې ختمې کړي چې ښايي دغه کار ديوه هيوادلوړشخصيت يا ولسمشر هم ونه کړاي شي البته دغه کارهله شونی وي چې ويندوي له خپل مسلک سره مينه ولري او ددې ترڅنګ پر خپلې ژبې مسلط وي ډيرکسان به مو ليدلي وي چې وايي فارسي ، عربي او دنړۍ دغسې نورې مشهورې ژبې خوندورې دي او ښه نطاقي پکې کيداي شي البته دنړۍ دژبو ننګ او آهنګ تل په زړه پورې نه وي خو که کلمې په سمه توګه انتخاب شي او په مينه نطاقي وشي هره ژبه ښکلی آهنګ او ننګ پيدا کوي مطلب دا چې که ليکنه ښه وي نطاقي هم ورسره ښه کيږي او که نطاق اصولو اوقوانينو ته پابنده وي اوريدونکی به ترې خوند اخلي.

په نړۍ کې دهر معمولي کار لپاره هم په سلګونو کتابونه ليکل شوي دي او هره ورځ نوې څيړنې کيږي په تيره بيا دويندويي دفن او راډيو او ټلويزيون دپروګرامونو په هکله ډير کار شوی دی ځکه چې نن سبا درسندويو اهميت پر هيچا پټ نه دی په پښتو کې دغه ډول کتابونه په نشت حساب دي داپه داسې حال کې ده زمونږ دويندويۍ اړخ هم ډير خواشينونکی او کمزوری دی. نو دښاغلي الهام دغه کتاب به په دې برخه کې يوه تشه ډکه کړاي شي يوې خبرې ته بايد پام وکړوچې ويندويي له مبنې اوعلاقې سره کلک تړاو لري که تاسو له دغه مسلک سره مينه ولرئ هر ډول مطلب به په ډير ښه ډول ولولئ او اوريدونکی به هم له تاسو سره مرسته وکړي ښاغلي الهام هم دپښتو د راډيوګانو او

ټلويزيونو دکمزوريو او نيمګړتياوو په ليدلو سره او دخپلې خاصې مينې له کبله دغه کتاب ستاسو داستفادې لپاره چمتو کړی دی البته دغه کتاب يوازې د لارښود په توګه رول لوبولای شي ځکه چې د نطاق لپاره تر ټولو مهمه خبره نه ستړی کيدونکی کار او هلې ځلې اوله کارسره مينه، شخصي تجربه او ايمان داري ده هيڅ کتاب او ليکنه نه شته چې په لوستلو سره يې مونږ يو ښه او اوچت وياند يا نطاق شو ښايي ددغه کتاب په لوستلو سره تاسو ته دا فکر پيدا شي چې په ځينو برخو کې له يوه بې تجربې او نوي نطاق څخه ډير څه غوښتل شوي دي او ځيني مطالب هم تکراري دي. که دغسې احساس لرئ بې انصافي به موکړې وي خو که هرڅومره دغه توقعات او هيلې زياتې وي تاسو به خپل کار په برياليتوب وکړای شئ.

ددغه کتاب هر څپرکی او فصل ښه ولولئ او عيناً پرې عمل وکړئ ځکه چې ډير څه ترې زده کولای شئ ليکوال په يوې سرچنې بسنه نه ده کړې بلکه هڅه يې کړې له بيلابيلو لارو دهيواد په رسندويوکې ويندويان وهڅوي چې ښه نطاقي وکړي او خپلې ټولنې اوژبې ته د تاوانونو مخه ونيسي.

زه په خپله دغه کتاب پښتني رسندويو ته يوه زياتونه بولم او له خدايه غواړم چې عبدا... الهام ته نور توان هم وروبخښي چې دغه ډول نور کتابونه هم دافغانانو رسندويې ټولنې ته وړاندې کړي

ستاسو او ددغه ځوان د برياليتوب په هيله.

د کتاب په اړه د تکړه ویاندې ډاکټرې فریدې هوډ سیفي څوټکي یادونه

د لومړي ځل لپاره مې په پښتو ژبه د ویندویۍ په اړه کتاب ولوسته. تر ټولو دمخه راته دا ډیره جالبه وه چې دا کتاب یوه ځوان نطاق لیکلی چې لاس یي له قلم سره هم اشنا دی.
هغه ځوان دی او دومره انرژي لري چې په هره برخه کې چې فکر کوي لږڅه تر سره کولی شي د ډیرو په تمه خپل اخري توان په کار وړي ، زما په اند دا دهغه د بریالیتوب راز دی.
داسې ښکاري چې عبداله الهام د ځیرنو تر څنګ ، په خپل کتاب کې ډیرې خپلې تجربې هم انځور کړې. او په ځینو برخو کې یې د هغو کسانو مثالونه ورکړي چې دده په نظر ښه نطاقي کوي. یو ځاي یي د ازادي راډیو د اوسني مشر اکبر ایازي یادونه کړې او دهغه په غږ یي لوستل شوي مطلب د ښه مثال په توګه یاد کړي.
کتاب په مینه لیکل شوی او فکر کوم د هغه چا لپاره چې غواړي په راډیو کې ویندوي وکړي کیداي شي د معلوماتو تر لاسه کولو او زده کړې لپاره ښه ماخذ وي. که څه هم چې اوس مهال د داسې یو کتاب چاپول ډیر ضروري او غوره کاردی خو زما په نظر په دې اړه نورې څیړنې او کار ته هم اړتیا شته.
په روا وسته کلونو کې په افغانستان کې د راډیویي او تلویزیوني خپرونو لمن ډیره پراخه شوې. ښايښته ډیرو کسانو ته پکې دا امکان برابر شوی چې په سیمزو ، نړیوالو او یا شخصي تلویزیوني او راډیویي چینلونو کې د نطاقۍ تجربې تر سره کړي. خو د عبداله الهام د خبرې په تایید دي ته اړتیا شته چې د راډیو او تلویزیون ویندیان د ویندویي پر اصولو پوه شي.
دعبداله په کتاب کې د ویندویۍ د اصولو عام ټکي راخیستل شوي دي. زه ځان ددې وړ نه بولم چې په دي برخه کې نظر ورکړم. خو له خپلې تقریبا شل کلنې تجربې په رڼا کې د اویلي شم چې تر ټولو مهمه خبره دا ده چې ویاند خپله په هغه څه پوه شي چې اوریدونکې ته یي لولي. یوائې د متن ټکې ونه لولي. که چیرته څوک په خپله په یوي موضوع ښه پوه شي نو ښه یي وړاندي کولي شي. په مینه لوستل او په پوره تمرکز د متن لوستل هم هغه مسله ده چې داوریدونکي پاملرنه ځانته اړولی شي.

عبدالله الهام ته مبارکي وايم چې په خپل نه ستړيدونکي کار يې د ويندويي په برخه کې د زده کړې او تجربې په برخه کې لومړنی او پوخ ګام په ډيره مينه اوچت کړی. په دې باور لرم چې دا به ځوان نسل ته د زده کړې ښه سرچينه وي.

عبدالله الهام ته د نورو بريالیتوبونو په تمه..

په درناوي

ډاکتره فريده هوډ سيفي

پراګ ، ازادي راډيو

لومړۍ برخه :

(ويندوی کيدل) يوه معنی لري او (ويندويي) بله معنی ، نن په هغه راډيوګانو او تلويزيونونو کې چې پښتو خپروني لري ، زياتره داسې کسان شته چې وياند نه دی مګر ويندويي کوي ، که نه يې منئ نو د چين ، ډهلي او همدا راز ځينو نورو راډيوګانو او ټلويزيونونو ته غوږ ونيسئ او وګورئ.
تاسې کيدای شي چې د بخت ،ښه ملګري ، سياسی پوهې لوړو ذده کړو او ياهم د ښې او په زړه پورې ځيرې له لارې د وياند په توګه راديو تلويزيون ته لاره پيدا کړئ. خو د بخت ياد ملګري د مرستې په مټ تاسې کولای شی يو وياند واوسئ ؟ فکر نه کوم.
وياند يا ويندوی کيدل د وياندئ يا ويندويۍ د بې پايانه لارې لمړی ګام دی.
ځينې وخت پروډيوسران يا مسولين کله چې څوک د وياند په توګه غوره کوي وايي چې: اوس بدندی کرار کرار ښه کيږي.
کله چې بوټونه اخلئ هغه دکاندار به درته وايي چې دا سمه ده چې دا بوټونه مو اوس په پښو کې تنګ دي خو کرار کرار او دوخت په تيريدلو سره سميږي او پښې مو يې ځان ته جوړوي او آزاديږي.
خو هغه څوک چې په ميليونونو کسان ورته غوږ دي او يا يې پروګرام له تلويزيون څخه ګوري هغه بايد واقعاً وکولای شي کومه دنده چې وياند په غاړه لري ادا کاندي او بايد وياند وي نه دا چې وروسته وياند کيږي.
څوک چې د خبرو په ځای چيغې وهي يا هيڅکله هم غاښونه سره نه بيلوي د هيڅ څه په مرسته نشي کولای په آسانۍ سره د(وياند) په واقعي معنی سره وياند جوړ شي.

عجیبه ده هر شغل کتاب ، دوري او ازموینې لري خو ته به وایې چې د ویاند د روزلو لپاره دې ځیزونو ته اړتیا نه لیدل کیږي ، دا داوس مهال ډیر ویندویان چې ددې هنر دعوا کوي ددې خبرې دلیل دی.
که څه هم زموږ په راډیوګانو کې تر ډیره حده ویندویې عالي ده ، او ښه ویندویان لرو خو په خواشینئ سره به ووایو چې د ټلویزیون ویندویي مو صفر ولاړه ده.
له یوې خوا موږ په راډیو ټلویزیون کې خاصې او مسلکي دورې نه لرو ، که وي هم بې ګټې دي ځکه دیوې او نئ او یوې میاشتې په دورې کې هومره څه نه ذده کیږي ، له بلې خوا زموږ له حکومت څخه هم تو بې شوې ده ، ژبې ته پام نه کیږي او دژبو وده په ټپه ولاړه ده.
بل دا چې د راډیوګانو او ټلویزیونونو چارواکي هم څومره احساس نه لري ، او هرڅوک چې کولای شي متن ولوستلای شي نورنو راځي په ټلویژن کې ویاندي کوي ، چې همدې کارونو په تیره بیا په ټلویزیون کې زموږ له ادبیاتو او ملي ټرمینالوجئ سره هم ظلم وکړ او د ویندویئ راتلونکی یې هم تیاره کړی دی.
په نورو هیوادونو کې که پوهنځئ هم نشته خو په دې ځانګه کې تحصیلات شته دي ، هر راډیو ټلویزیون لږ تر لږه خپل روزنځای لري ، او خپل ویندویان روزي.
خو دا چې زموږ په راډیو ټلویزیون کې دا ستونزې هم شته نو ددې لپآره چې خپلې تجربې مو له نورو هغو ویندویانو سره چې واقعاً غواړي ویاند شي شریکې کړې وي نو پدې اړه یې ځینې سپارښتنو ته رابولو.
لومړئ له هرڅه مخکې د لومړنیو ټکواو پیل په توګه دا ځیزونه په یاد ولرئ.

۱- عشق:

سر دفتر عالم معاني عشق است
سربیت قصیده جواني عشق است
ای آنکه نداری خبر ازعالم عشق
این نکته بدان که زندګاني عشق است

لمړئ له خپلې ژبې سره مینه:

که تاسې واقعاً دا احساس ولرئ چې ستاسې ژبه هم د نړۍ د نورو ژبو په څېر روانه فیصحه او پراخه ژبه وي ، که تاسې غواړئ چې ستاسې ژبه لکه د نورو ژبو غوندې مطرح ژبه وي ، که تاسې غواړئ چې ستاسې د ژبې آثار هم په هره ژبه کې ژباړل شوي وي او بالاخره غواړئ ستاسې ژبه هم د نورو ژبو په څیر بډایه ژبه وي نو له خپلې ژبې سره مینه ولرئ او همدا مینه به تاسې خپلې دغې موخې ته ورسوي.
باور وکړئ د هغه مقصد لپاره چې غواړئ یې ترټولو ښه وسیله ، انګیزه او پلمه عشق دی مینه ده.
مینه ستاسو شپه له سهاره سره پیيي بې له دې چې ستړیا حس کړی او بې لدې چې وپوهیږئ مینه مو په واټونو واټونو څغلوي بې لدې چې لږ شانته هم ستړي شئ.
مینه هماغه څیز دی چې په زرګونو زرګونو کې یو کس غوره کوي او نوم یې په ویاړ تاریخ ته پاتې کیږي.
عشق د ښکلا زیږوونکی دی او عشق د ځان ځارونې منځ پانګه ده دهرې بریا لپاره مینه له عاشق سره مله او ملګرې ده .
عشق رحمان جوړوي ، عشق خوشحال او حمید جوړوي.
عشق انشټاین جوړوي اډسن جوړوي ، سولون ، ارسطو او اپلاتون جوړوي.
که له تاسې سره د خپلې ژبې مینه وي ، د خپلې ژبې په قدر پوه شئ د هغې د بډایونې لپاره هڅه کوئ او هیله لرئ ترڅو ستاسې ژبه د نړۍ ترټولو ژبو ښه فصیحه ، روانه ، ښکلې او بډایه ژبه وي نو بې شکه چې ستاسې دا مینه او ورسره هڅه به تاسې هغې موخې ته رسوي چې په نظر کې یې لرئ ، او باور وکړئ دا ډېره خوږه مینه ده او دې ته رسیدل واقعاً له موږ څخه یو څه جوړوي.
خو داسې هم نه چې موږ نو نورو ژبو ته شا کړو او په رټلو یې پیل وکړو ، نه یوازې د هغې ژبې چې غواړو ویاندي یې وکړو او غواړو ښه ویاندي یې وکړو د همدغې ژبې مینه او د نورو ژبو درناوئ او احترام هم په همدې مینې کې نغښتې دي.

له خپلې موخې او مسلک سره مینه:

تاسې د هرې ارزو لپاره عاشقانه هڅه وکړئ د هرڅه د لاسته راوړلو لپاره د هرهغه څیز چې غواړئ ترلاسه یې کړئ په مینې سره هڅه وکړئ. که غواړئ چې ویاند جوړ شئ نه دا چې

ویاندي وکړئ باید ددې هنر عاشقان واوسئ ، لدې هنر سره مینه ولرئ هلته هرڅه آسانیږي هلته هره ستونزه هواریږي او ستاسې نیت به هم لدې ټولو سره مرسته وکړي.
سردار عالم او شفیع المذنبین فرمایي:
انما الاعمال بنیات و ...
او یاد سردار محمد داود خان خبره: تصمیم د بریالیتوب لمړی شرط دی.

۲-هوډ او کار:

د خوځښت لامل له خوځښت پرته یوبل ځیز دی ، د خوځښت لپاره تر ټولو ښه لامل مینه ده عشق دی. هغه څوک چې عاشق وي او له ځایه نه خوځي هغه ریښتینئ عاشق ندی دزړه له تله عاشق ندی.
داسې شاعر به هم وي چې لسګونه نالیکلي او ناویلي شعرونه لري ،لیکوال به وي چې لسګونه نالیکلي افسانې به لري... که تاسې هم تصور کوئ چې د ویاندی د هنر او مسلک عاشقان یاست خو لدې نه دا ښه بولئ چې لاړشئ د موټرونو کاروبار ولرئ ځکه هلته ښې پیسې دي نو تاسې پخپلې غوښتنې یوبل څه ته لوړاوئ ورکړ ځکه خوهم تاسې عاشق نه یاست. که یاست نو ریښتیني نه یاست ځکه پیسې کولای شي ستاسې معشوق ته درسیدا په لاره کې خنډ شي. مقام هم همداسې کولای شي ستاسې د مینې په لاره کې دیوال جوړ شي.
نو که داسې وي نو ستاسې د هلته په مخه ښه وي زموږ دلته.
که پدې پوهیږئ نو پس پاک اوسئ زموږ په هیواد کې د ویندویی مسلک څومره عاید نلري لکه نور هر هنر ، لکه ښه لیکوالي لکه ښه شاعري لکه هر بل څه دا تاسې یاست چې دا خاوره او داژبه دربا ندې حق لري ستاسې مرستې ته اړتیا لري او ستاسې کار او ښه کار ته سترګې په لاره ده.
تاسې کیدای شي چې د بازار له کار سره په لږ بلد تیا او آشنا ئیسره دورځې سلګونه او زرګونه افغانئ تر لاسه کړئ خو که غواړئ د هنر په ښودلو سره داکار وکړئ نو وبخښئ په بله راغلي یاست...

هغه څه چې هنرمند هنرمند ساتي هغه له خپل هنر سره مينه ده . اوس په ټوله دنيا کې د چالاکۍ وخت دی او پدې کار کې د بريالیتوب لپاره عاشقانه اراده او کار په کار دی زیاته هڅه او په يوه ساده ژوند باندې بسنه . که بیا مو ډير بخت ښه وو ورسره شهرت هم...
هوډ وکړئ او کار وکړئ...

۳ – تمرين ، تمرين ، تمرين:

ښه غږ په کار دی او خلک يې خوښوي خو هنر ندی همداسې لکه د ښکلو سترګو درلودل ، خو ښه غږ د هنر دوړاندې کولو لپاره ښه وسيله ده . دښې وسيلې درلودل نعمت دی او له هغې ښه استفاده د يو ښه څيز دلاسته راوړلو لپاره ښه وسيله ده .
اوس شايد اجازه ولرو چې وو ايو يو ښه ويا ند هنرمند دی . ځکه له ښې وسيلې يې ښه استفاده کړې يا لږ ترلږه د خپل کار يو پياوړی استاد دی .
په هر حال دا چې وکولای شو هره ښه وسيله ښه وکاروو نو بې له شکه تمرين ته اړتيا ده .
کمه به پيښه شوې وي چې موږ ښه وسيله ولرو او هغه بې کاره پريږدو په داسې حال کې چې نور يې دلرلو تمه او ارمان کوي .
دښو ويندويانو غږونه واورئ خو فکر مو وي چې د هغه مقلد او پيښې کوونکي نه شئ کولای شئ دهغوی غږونه ثبت کړی او وروسته يې دويل شوي څيز متن وليکئ تاسې به هله پوه شئ چې څرنګه يو ښه ويا ند له يو بد متن څخه ښه څيز ستاسې په مخ کې ږدي او بالعکس هم همداسې .
په هر وخت او فرصت کې خپل غږ ثبت کړئ او وايې ورئ او خپل عيبونه کم کړئ خو هيڅکله له ياده مه باسئ چې تمرين تمرين تمرين .

۴ – مطالعه ، مطالعه ، مطالعه:

تاسې دکار په پيل کې ددې لپاره چې ښه غږ ولرئ او بريالی ويا ند وا اوسئ چې څومره کولای شئ دومره زياته مطالعه ولرئ .
ددې لپاره چې راديو او تلويزيون ته لاره پيدا کړئ ، هرڅومره چې کولای شی هڅه وکړئ .
دا په اوريدونکو پورې اړه نلري . خو .. که په ريښتيا سره غواړئ چې دخوښې وړ ويا ند شئ

د هغه څه د قبلولو په ترڅ کې چې پورته وویل شول او هغه څه چې په راتلونکي کې به وویل شي ، له مطالعې باید بې خبره نه وئ.
مطالعه ، هرڅومره چې کولای شئ او په هرځای کې چې لاسرسئ ورته ولرئ. داسې مه وایئ چې وخت نلرم وخت مې کم دی بوخت یم. نیم ساعت به وروسته د سینما یا بل چکرځای ټکټ واخلئ یابه هم نیم ساعت وروسته فوټبال او ساتیرئ ته ووځئ او نور تفرحي کارونه هم داسې دانیم ساعت په مطالعه ولګوئ.
کله چې د سینمایا حمام په صف کې ولاړ یاست کله چې په ملي بس یابل ښاري موټر کې روان یاست ، کله چې له یو ځایه بل ځای ته سفر کوئ په موټر په الوتکه په هیڅ ځای کې خپل وخت هسې مه ضایع کوئ ، مطالعه وکړئ.
که کوم ځانګړئ پروګرام چلوئ یاد کوم ځانګړي پروګرام ویندوی یاست ، ترټولو ښه خبره ده چې په هماغه ځانګه کې مطالعه وکړئ خو هیڅکله هم له ادبیاتو مه بې خبره کیږئ. که تاسې د هرډول پروګرام چلونکی یاست خو بیاموهم بنسټ ادبیات دی. ځان د شعر او نورو ویوکو له سمې بڼې سره آشنا کړئ.
بیلا بیل متنونه ولولئ بیلابیلي لیکنې او کتابونه ولولئ داکار په تاسې د ځانګړي اغیز سربیره له تاسې یو باتجربه ، او حاضرځواب کس جوړوي. مودب ، متواضع او دنظر خاوند کیږئ او ذده کوئ چې څنګه ولیکئ.
کله چې تاسې دیو پروګرام په اړه راپور وړاندې کوئ یاهم په سټډیو ، بهر په اداره کې کوم مجلس یا ناسته اداره کوی هلته به تاسې کم له کاغذ او لیکلو څخه استفاده کوئ. ستاسې دذهن بډايي او حاضر ځوابي به ستاسې په کار کې دبیلګه کولو لامل شي. له پښتو ژبې او دهغې له قواعدو سره به ستاسې بلدتیا ستاسې په کار کې ډېره ګټوره وي. که تاسې یو قید دصفت په ښه ولولئ یاداسې نورې تیروتنې ستاسې لیدونکی او اوریدونکی به خپل رادیو یاتلویزیون بند کړي.

هغه چابک ځواب ورکړ.
هغه چابک ، ځواب ورکړ.
دلته وګورئ په لومړئ غونډله کې لولئ چې هغه چابک ځواب ورکړ یعنې هماغه کس ژر ځواب ورکړ ، خو پدې بله غونډله کې بیا هغه چابک کس ځواب ورکړی ځواب یې شاید کرار ورکړی وي خو داکس چابک دی ، یوصفت دی...

تاسې هم په ډيرې مطالعې سره کولای شی داسې ډيرې غونډلې پيدا کړئ او سمې بڼې يې ولولئ که څه هم زموږ په پښتو کې انشاالله چې ډير داسې څيزونه نشته په نورو ژبو کې شايد داسې ستونزې ډيرې وي خو بيا هم تاسې کوښښ وکړئ مطالعه به درسره لامرسته وکړي.

داهيڅکله هم له ياده مه باسئ چې ستاسې اوريدونکی يا ليدونکی ستاسې پروګرام ته ديوځل ليدلو وخت لري ، هغه کتاب نه لولي چې که کوم ځای يې سم ونه لوست نو شاته به لاړشي هغه به له سره واوري يا به پرې فکر وکړي. اوبله دامهمه مسله هم مه هيروئ چې هرڅه چې له راديو او تلويزيونه خپريږي هغه معياري ژبه بلل کيږي او هرويونکی چې کاريږي هغه دچاخبره نور نو ژبو ته هم لويږي. نو په همدې دليل ناسمه لوستنه بالکل ممنوع ده .

له نورو بهرنيوژبو سره هم ستاسې بلدتيا په تيره بيا له عربي او فارسي ژبو سره ځکه چې زموږ له پښتو سره يې يوڅه اړيکې شته هغه به هم ستاسې له ببلګه والي سره مرسته وکړي.

او بالاخره په ياد ولرئ چې:

راتلونکی په هغه چاپورې اړه لري چې هيله يې لري او په هغه ټينګ ولاړ وي.

۵-زغم او استقامت

ښايي په لومړيو کې تاسې ووياست چې ويندويي آسانه ده خو کله چې دغه پړاو ته ننوزئ او په تمرين پيل وکړئ وروسته ښايي ووياست چې نه ويندويي آسانه هم نه ده .

خو دا په ياد ولرئ چې ښه وياند هغه دی چې ډير وخت يې ويندويي کړې وي ، تاسې هم ډير زغم ولرئ ښآيي څوکاله وروسته تاسې ډير ښه وياند شئ ، په لومړي کال کې ښآيي له ستونزو سره لاس او ګريوان وئ ، خو دوه کاله وروسته ښآيي مسلط وياند واوسئ او څوکاله وروسته ښايي د هيواد په سويه مطرح او مشهور وياند جوړ شئ.

مخکې هم وويل شول ، زموږ په هيواد کې ويندويي لکه بل هر هنر عايد نه لري ، نو تاسې که مينه لرئ نو زغم هم ولرئ.

دوهمه برخه:

لومړني ګامونه

وياند هغه څوک دی چې دليکوال لخوا ليکل شوي ، د ايډيټر لخوا ايډيټ شوي او د کافي ايډيټر لخوا کتل شوي او د پروډيوسر له نظره تيرشوي او بالاخره د ټولو زيارونو وروستی مسول دی چې هغه زحمتونه چې ايستل شوي دي هغه داوريدونکي په مخ کې کيږدي کيدای شي په لږ بې پروايئ سره ددغه ټولو کارکوونکو زيارونه په اوبو لاهو کړي .
وياند بايد هغه ټولګه چې ورته سپارل شوې ده او ټاکل شوې ده تر اوريدونکي ياليدونکي پورې يې وروسوي ، بايد په هغه توګه چې لازمه ده ورسوي.
اوريدونکی يا ليدونکی همدا وياند پيژني ، هغه له دې نه دی خبر چې دا خبر چا ليکلی او چا ايډيټ کړی او ددې ټولو تر څنګ هيله لري چې وياند وروسره صميمي هم وي.
وايي چې يو ه ّ ليکوال به د خپلې هرې ليکنې په پيل کې د موسکا کلمه هم ليکله او د راډيو يو ّه بل ليکوال به تل له ځان سره خپل ملګری ستوډيو ته بوته او ورته يې ويلي و چې کله د هغه له خيرې موسکا ليرې شي نو ورو به يې د هغه غوږونه راکاږل چې بيرته موسکی شي.'
زموږ دغږ کيفيت او زموږ دبيانولو څرنګوالی دژبې په پيژندګلوئ او په ليکلي متن زموږ دتسلط ښودنه کوي او لدې هم مهم زموږ دشخصيت ښودنه کوي.
موږ په هغه غږ چې چيغې ته ورته دی او په ژوول شوو اوناسمو ويوکو سره څرنګه کولای شو نور د خپل مطلب درک کولو ته وهڅوو .
دخبرو په وخت زموږ دخيرې ناسموالی او د سر او لاسونو خوځول هم زموږ شخصيت داغي کوي اوهم مو خبرې بې اغيزې کوي.

---

[1] ډاکټر عيسی ستانکزی ، راډيويي پروګرامونه

موږ د یو پښتون په توګه کله چې یو خپل هیوادوال ته خبرې کوو ، باید زموږ بیان پاک ، فصیح ، اغیزمن او په یاد پاتیدونی وي بې شکه چې زموږ بیان به زموږ په شاوخوا خلکو او د شاوخوا ژبو په خلکو هم اغیز کوي.
زموږ ژبه زموږ د نیکونو مهم یادګار دی او زموږ د یووالي ترټولو ښه سمبول دی او زموږ دنده هم داده چې دهغې په ساتنه ، پالنه ، روزنه او بډایونه کې هم ترخپله وسه وسه هڅه وکړو.
زموږ په هیواد کې اوس په راډیوګانو او تلویزیونونو کې په تیره بیا په دې مصنوعي راډیوګانو منظور مې دا اف ایم یا طلوع مولوع دی پدې کې ویندویان په یوه غونډله ښینګار کوي پداسې حال کې چې ښینګار هلته نشته ، یاهم دغونډلې په منځ یا ناسم ځای کې مکث کوي د همدې لپاره راتلونکې بحثونه ګوښې شوي دي .

١-په کلام باندې تسلط :

وياند کله چې خبر لولي داسې یې باید ولولي چې اوریدونکی احساس وکړي دا خبر هغه په خپله برابر کړی دی او په هغه سیمه کې چې په اړه یې خبر لولي په خپله حاضر وو ، یاهم که سیاسي یا اقتصادي تبصره لولي اوریدونکی یا لیدونکی داسې احساس وکړي چې یو سیاسي یا اقتصادي کارپوه ورته خبرې کوي.
څه وار خو ددې شو چې تاسې پکې بند بند شئ او یاهم په ځینو ویوکو چې خپله یې هم په معنی نه پوهیږئ هسې تیز تیر شئ.
ځینې وخت به تاسې هم لیدلي وي ، زموږ په تلویزیونونو اوراډیوګانو کې ځینې ویندویان خبر لولي ، خو خپله نه پوهیږي څه لولم فکر یې بل ځای دی ، که تاسې ورشئ لږ وروسته ترې پوښتنه وکړئ چې د هغې فلانئ جملې مطلب څه وو درته وبه وایي چې زه ولا که پرې پوهیږم خو همداسې یې راته لیکلي وو .
کله چې سړی خپله په یو مطلب پوه نسي ، خپله و نه پوهیږي چې څه لولم او معنی یې څه ده نو بل به څرنګه وپوهوي ؟
د (په کلام باندې تسلط) څخه هم مطلب دادی چې هغه څه باید ولرئ چې د متن ددقیقې معنی او مفهوم په لیږدونه کې اړتول صفات او مهارتونه ولري. په کلام د تسلط د پیدا کولو لپاره باید لومړی د شاعر یا لیکوال د جملو په معنی او مفهوم په بشپړه توګه پوه شئ

او ددې پوهیدلو لپآره باید ترخپلې وسې او اندازې پورې مطالعه او تمرین ولرئ او وروسته د همدې صفاتو او مهارتونو د ترلاسه کولو لپاره وهڅېږئاو هڅه وکړئ چې هرڅومره زیات کیدی شي اوریدونکی د لیکوال په منظور پوه کړئ.
تاسې دلیکوال ژبه یاست هغه څه چې لیکل شوي تاسې یې تر اوریدونکو پورې رسوئ لومړی باید تاسې پوهېږئ چې دا څه لیکلي ؟ او معنی یې څه ده؟ وروسته تاسې هغه لیکنه او هغه متن په ښه توګه تر اوریدونکي پورې ورسولای شئ ، یا په بله وینا تاسې باید اوریدونکی هرڅومره مو چې وس وي د لیکونکي مخې ته نږدې کینوئ.
تاسې تر اوریدونکي پورې دلیکوال یا شاعر د ذهني مفاهیمو لیږدوونکي یاست ، که غواړئ چې ترټولو په ښه توګه د لیکوال مفاهیم او ذهني منځ پانګې تر اوریدونکي پورې ورسوئ نو دلاندې نکتې په غور سره ولولئ :

الف: د ویوکو په سمه توګه لوستل:

ډیر کله په راډیو او ټلویزیون کې داسې پیښه شوې ده چې ویاند د یو متن په لوستلو کې ځینې ویوکي غلط لولي.
کومې کلمې چې اوس موږ ترې په ویلو او لیکلو کې کار اخلو ، نه زموږ په ځای پورې اړوندې دي نه هم زموږ په وخت پورې. دا زموږ د پخوانیو یادګار دی چې زموږ په وخت او ځای کې دامانت په توګه پاتې دي او زموږ د نده هم ددې امانت په سمه توګه ساتل او ترخپلو راتلونکو نسلونو پورې یې دسمې او کره بڼې د وررسولو مسول یو .
موږ پوهیږو چې د پښتو ژبې په زرګونو کلونو هسکې ټیټې لیدلې دي او ځان یې ترموږ پورې رارسولی دی. هغه څه چې اوس لرو او دژبې په توګه یې کاروو او هغه څه چې نن یې زموږ ماشومان اوري ترڅو یې دهغوی ژبې وروستیو نسلونو او دهغوی بچیانو ته ووایې همدا پښتو ژبه ده چې زما په نظر اوس له عجیبو ورځو سره مخ ده.
هغه څه چې د پروګرام په توګه له رادیو یا تلویزیون څخه خپرېږي او هغه څه چې په لیکلې بڼه په ورځپاڼو او کتابونو کې خپرېږي دیوګل اندام تصویر دی چې له نګار څخه اخیستل شوې هینداره کې ښکاریږي.
هغه ژبه چې یو وخت لکه د کروړ غوندې کروړلې او د خوشحال خان دتورې غوندې تیزه وه اوس لکه په یوه عمومي لاره کې یوه زړه قهوه خانه هسې کاریږي ته به وایې چې موږ له لویه سره رحمان ، حمید ، او خوشحال خان نه درلودل..

مثلاً ماډیر لیدلي دي ، ګرشک چې د هلمند یوه ولسوالي ده د ګاپ په زیر او د ش په زور سره لولي. زه دا مثالونه نشم راوړلای ځکه اوس مې یاد ندي خو تاسې دا طلوع ملوع او نه پوهیږم دا فلانی اف ام او فلانی اف ام او یاهم نړیوالې راډیوګانې ! لکه چین ، هند او ځینې نورې واورئ هلته به ژړا درشي.

یوه ښځینه ویانده پیژنم نه پوهیږم چې په طلوع کې ده که په اریانا تلویزیون کې پښتو کله کله څه وايي باور وکړئ چې یوه ورځ مې یې خبرې اوریدې ژړا راغله داسې یې دا پښتو سره ترپښو لاندې کوله تابه ویل چې بس تربشل دی غنم دي پرې ورتویږي او سره ټکوي یې.

یوبل ویاند هم په طلوع کې خبرونه وړاندې کوي ښه شاعر او پوه هم ځانته وايي تاسې یې ویندويي وګورئ او سم ورته ځیر شئ بیا فکر وکړئ چې له لویه سره یې په دې ټولو خبرونو کې په څو پوه شوئ.؟؟...

زیاتره ویوکي چې اوس موږ لرو ، له وینو او اورونو په ډکو پیړیو کې تر موږه رارسیدلې او روغ رمټ ... زموږ نیکونه مړه دي او اوس خاورې شوي دي خو ویوکي یې لا تازه ، رغند ګویا او په خپل حال پاتې دي. او نن همدا په خپل حال پاتې ویوکي له رادیو او تلویزیون څخه ساکن او بې غږه اورو داولې ؟ ؟

که چېرې په یوه میلمستیا کې کوم څه غلط تلفظ کړو ښآیي څومره اهمیت ونلري خو د رادیو او تلویزیون له میکروفونه څرنګه ؟ هغه وخت چې زموږ غږ میلیونونه کسان اوري هلته موږ حق نلرو ویوکي په غلطه توګه ولولو .که یولیکوال متن غلط ولیکي او تاسې هم د یولوستونکي یا دیو پروګرام دچلوونکي په توګه یو څه غلطئ نورې هم پرې زیاتې کړئ فکر کوم چې هلته به نوشي له روژې ددوه میاشتو وروسته اچار...

کله چې یو ویوکی څوځله غلط ولوستل شو ، یا له مجبورئ په یوه جمله کې وکاریده دخلکو په تیره بیا دځوانانو په ذهن کې پاتې کیږي ، او له هغه بل نسل ته او که په همدې توګه وړاندې لاړ شي چې همدا اوس روان دی لیرې نده چې دا ببټ ، کروړ ، رحمان خوشحال او ... ژبه به کوم څیز شي یابه د یاجوج ماجوج له ژبې پرته بله څه نشي.

ای کاش ای کاش چې لیکوالو هم ډیره پاملرنه کولای !

د آریانا ټلویزیون خبرونه که وګورئ ، نو دې پایلې ته به ورسیږئ چې خواران یا له قحط رجال سره مخ دي یاهم له دري ژباړه کوي او یاهم نشي کولای ولیکي.

مثلاً په یو خبر شل ځله راځي ، په پایله کې داسې وشول ، یاهم نورې تیروتنې دي چې ځانته داحق نه ورکوم پرې خبرې وکړم ، ځکه زه غواړم یواځې د ویندویۍ په اړه خبرې وکړم خو

دې ټکي ته هم بايد ترډېره پام او دقت وشي چې ليکوالان هم بايد ترخپلې وسې پورې هڅه وکړي چې سم څه داوريدونکي لپاره د ويباند په لاس ورکړي.

ب :
د ويوکو ياکلمو د معنا اومفهوم او همداراز دهغوی ترمنځ داړيکې په سمه توګه پيدا کول
.

تاسې يو ښه ويباند ته غوږ ونيسئ هغه چې کوم څه لولي تاسې يې وليکئ او بيا يې وروسته په خپله له ځانه سره په خپله لهجه ولولئ ، هله به پوه شئ چې څرنګه ښه ويباند د کلمو او جملو حق ادا کوي.
هغه څه ويوکي او جملې چې تاسې ته د کاغذ په مخ درکړل شوې دي ، که يې په ځيرتيا سره ولولئ ښايي په لومړي ځل يې سمې اړيکې ونه مومئ.
او ځينې وخت خو يې که دوه درې ځله يو متن ولولئ ښآيي وروسته و پوهيږئ چې که مو په لومړي ځل لوستلای نو څومره به يې معنی په بله روانيدله.

ج :
دشعر له وزن ، قافيې او ادبي صنايعو سره بشپړه بلدتيا او آشنايي.
زياتره وخت د نازکو ټکو دمعنا او مفهوم پيدا کول د کلمو په سمو پييلو پورې اړه لري او په شعر کې د ويوکو د اړيکو پيدا کول د بيلا بيلو وزنونو پيژندګلوي له نثر څخه په شعر کې زياته بريښي.
د ويوکو سم ادا کول او لوستل يوه موضوع ده او دهغوی ترمنځ د اړيکو پيدا کول بله موضوع او تر زياتې اندازې پورې د پښتو ژبې له ګرامر سره ستاسې تر اشنايئ پورې اړوند يږي.
کيدی شي تاسې يو ويوکی په يو اځې توګه سم او فصيح ادا کړئ ، خو بايد ځير شئ چې دهغه په سمه نښلولو او ارتباط کې هم بريالي وئ. کله چې تاسې شعر لولئ نو دا موضوع د بيلا بيلو وزنونو او صنايعو له شتون سره زياته مطرح کيږي ، چې دا پخپله ددې دليل دی کوم متن چې تاسې لولئ څه نثر وي څه نظم تاسې يې بايد په معنی او مفهوم په بشپړه توګه وپوهيږئ.

خو که تاسې یو ویوکی غلط ولولئ د هغه تاوان له هغه څه ډېر زیات دی چې تاسې د ویوکو ترمنځ سم تړاو جوړ نشئ کړای که څه هم چې تاسې په غلط تړاو سره د جملې معنی معکوسه کړئ.
خو پداسې حالت کې څو کارونه کیږي: د یو ویاند په توګه ستاسې ابرو له خطر سره مخ کیږي او ستاسې په بې سوادئ او ناپوهئ دلالت کوي له بلې خوا اوریدونکی په هغه مطلب چې اوري یې او همدا راز ستاسې په رادیو یا تلویزیون خپل اعتماد له لاسه ورکوي مالږ وړاندې وویل زه اوس کله چې خبرونه اورم له بده مرغه له بده مرغه هلته تلویزیون هم راته چالان وي خو بیاهم زه د مهمو خبرونو لپاره بي بي سي یا آزادي یا نوري رادیو ګانې اورم داولې دا ددې له خاطره چې په طلوع ملوع مو اوس اعتماد له لاسه ورکړی.
په هر حال که متن فصیح او روښانه وي که څه تاسې د ویوکو ترمنځ په هغه توګه چې لازمه ده ارتباط برقرار نشئ کړای بیاهم ستاسې اوریدونکی شاید د مطلب په معنی او مفهوم پوه شي خو که په یوه متن کې تاسې درې ځله یو ویوکی ناسم ولولئ ستاسې دا ناسم لوستنې به د اوریدونکي په ذهن تل پاتې اغیز وکړي، مګر هلته چې ټول اوریدونکي پوه او ادبیات یې دومره قوي وي خو زه ډاډه یم چې هغوی بیا ستاسي رادیو او تلویزیون څومره نه ګوري او اوري او هرچیرته خپل فارغ وخت په کتاب لوستنه تیروي.
خووېندویي په تیره بیا زموږ او تاسې په هیواد کې له شعر ویلو څخه ډیره جدا نده. یعنې تاسې دیوویاند په توګه نشئ ویلای چې له شعر سره آشنایي او شعر ویل زما کار ندی.
که تاسې غواړئ شعر ښه ولولئ د تورو او ترنګونو په معنا او مفهوم په ښه توګه پوهیدواود ویوکو په سم درک سربیره باید د ادبي صنایعو سره هم مخ شئ او حتماً ځیر اوسئ چې په زیاترو ځایونو کې په شعري اړتیا سره ویوکي خپله اصلي بڼه له لاسه ورکوي او ځینې بدلونونه مومي.
فکر مووي چې دهرڅه په لوستلو کې ډیر دقیق واوسئ شونې ده ستاسې په ډیره وړه تیروتنه نیوکه وشي او مسخره موکړي. هڅه وکړی په فارغو وختونو کې بیلابیل شعرونه ولولئ د هغې ادبي صنایع، باریکئ کره او سمې بڼې او همداسې نورې هڅې وکړئ ترڅو د هر شاعر یا هر شعر په سمه توګه ولوستلای شئ.
دلته د پښتو ژبې شعرونه او نورې لیکنې ندي راوړل شوې چې مثال ورکړ شوی وای او تاسې هم متوجه شوي وی خو تاسې خپله باید ډیره مطالعه وکړی، دډیرو ویوکو او ډیرو

بیتونو سمې او کره بڼې وموموئ همدارنګه تل هڅه وکړئ چې هرڅومره کیږي د پښتو ژبې ګرامر ولولئ او وذده کړئ ترڅو د جملو په اوډون ښه پوه شئ.

د :

په ویوکو بشپړ تسلط او لاس بری :

تاسې که د پرښتو د وزرونو په څیر نرم غږ ولرئ که د سپرلنیو مرغانو په نسبت خو ځله زیات ښه او ښکلی غږ ولرئ خو چې له ویوکو سره ښه آشنایي ونه لرئ او په هغو بشپړ لاسبرئ ونه لرئ هغه موټروان ته به ورته یاست چې د موټروانئ په مخصوصو جامو کې د موټر ځغلونې په نړیوالو سیالیو کې ګډون کوی خو په حقیقت کې د هغه موټر په یوه پرزه او کارونه هم نه پوهیږي . تاسې کولای شئ په مطالعه او تمرین ، مطالعه او تمرین او په مطالعه او تمرین کولای شئ هرویوکی او ترنګ په جمله کې لکه ژابلې هسې په آسانۍ او مزې سره وژویاست. پرته لدې چې هغه مو له ستوني تیرې شي یامو هم له خولې بهر ووځي او یا هم په خبرو کولو کې کومه ستونزه پیدا کړئ...

کله چې تاسې د مطالعې او تمرین په مرسته چې ډیر ټینګار پرې وشو په متن لاسبرې شولاست تاسې به د متن له لوستلو څخه که څه هم دوه ساعته پرله پسې متن ولولئ ستړې نشئ بلکې د پوهې او ځواک د هغه احساس له مخې چې تاسې یې لرئ ستاسې بدن به د خوند او لذت څخه ډکیږي ، په تیره بیا چې د پروډیو سر نور هڅوونکي لاملونه هم ورسره شي نو له تاسې به په ټولنه کې یو پیاوړی او باسواده ویاند جوړکړي.

اوس که غواړئ چې په ویوکو له خپله لاسبرې او تسلطه خبر شئ نو خپل د ثبت ټایپ مو راواخلئ هغه څه چې زه درته لیکم تاسې یې ولولئ او ثبت یې کړئ ډیر ښه نو چمتو یاست:

- : داوونۍ اوه ورځې دادې: شنبه ، یکشنبه ، دوشنبه ، سه شنبه ، چهارشنبه ، پنج شنبه او د جمعې مبارکه ورځ.

اوس پام وکړئ چې د شنبه ، یکشنبه ، دوشنبه ، سه شنبه ، چهارشنبه ، پنج شنبه په ویوکو کې د ن توری درنه میم نه دی لوستل شوی ؟...

تاسې هڅه وکړئ همدارنګه ستونزې راټولې کړئ او په تمرین او څیړنې سره یې کره او سمې بڼې پیدا بیا یې سره یوځای کړی او څوځو ځله یې ثبت او واورئ.

په هرحال دا ستاسو ژبه ده چې ويوکي سره بيلوي ، او ويوکي بايد ستاسې ژبې ته دوکه ورنکړي.

ر :

مناسبه لهجه او دويلو طرز:

ستاسې لهجه او دويلو طرز بايد د ويوکي له معنى او مفهوم سره په متناسبه توګه تغير وخوري. يا په بل عبارت ددې ترڅنګه چې ستاسې غږ هيڅ ځانګړى او ټاکل شوى حالت نلري بايد وکولاى شئ هره لهجه او حالت چې مناسب وي ورکړئ ، دلته نو کابو يو هنر مند جوړېږئ. لاندې مثال ته ځيرشئ:

تاسې له خپلې ميرمنې څخه پوښتنه کوئ: هلک ته دا درمل ورکړم ؟

ميرمن مو په اوږدو چيغه کوي: ن............نه !

يعنې دهغې دا دويلو طرز ددې ښودنه کوي چې هيڅکله هم بايد دا درمل ورنکړې.

او که ستاسې ميرمن په لنډه او معمولي توګه ووايي: نه.

يعنې دا ددې ښودنه کوي چې نه اوس يې مه ورکوه يعنې وخت يې ندى.

اوس فرض کړئ له خپلې ميرمنې سره مو خپل ماشوم ته د درمل په ورکولو کې د نظر اختلاف دى تاسې هم له هغې پوښتنه کوئ: دا درمل ماشوم ته ورکړم ؟ او هغه په پريکنده توګه وايي: نه !

يعنې په حقيقت کې وايي چې: نع

اوس دهغې دا لهجه تاسې ته څه معنى لري ښايي مفهوم يې داوي چې که د ماشوم ته دا دارو ورکړل نو زه به درسره جوړېږم.

بيا هم فرض کوو چې ځو وختونه مو خپل ماشوم ته درمل ورکړي دي خو اغيزيې ندى کړې داځل بيا هماغه پوښتنه کوئ ستاسې ميرمن داځل په سړه لهجه وايي: نه.

يعنې: پرېږده يې نور دا درمل بې اغيزې دي.

وينئ چې يولنډ ددوه تورو لرونکى ويوکى څو ډوله معنى ګانې رامنځ ته کولاى شي ، په ياد ولرئ هغه متن چې د پروګرام په توګه په واک کې لرئ شايد د ماشومانو لپاره کيسه وي شايد يوه ټوټه عرفاني شعر وي شايد طنز ، خبر او يا هم د بزګرئ په اړه درس وي. د يادو شوو توکو هريو ځانګړې لهجه او د ويلو طرز غواړي. تاسې کولاى شئ په کومه لهجه چې د رحمان بابا شعر لولئ د کليوالې روغتيا په اړه خبرې وکړئ ؟ کولاى شئ په هغه مهربانئ

چې د ماشومانو لپاره کیسه لولئ سیاسي یا اقتصادي تبصره ولولئ ؟ یاهم خبر ولولئ. خو نه نشئ کولای.
زما په نظر دا ښه خبره ده کله چې تاسي یو غم انګیز مطلب یا شعر لولئ په ځان کې لږ کینه را پیدا کړئ او کله چې طنز یا خندوونکی مطلب لولئ په خپله مو هم په شونډو موسکا خپره وي.
په یاد ولرئ وړاندې هم ټینګار وشو چې کله مو د لوستلو لپاره متن چمتو کړ او په ټولو شرایط سربیره مو متن درک هم کړ نو دا هم بده نده ترڅو چې مطلب ثبت کوئ شعر یو ځل ثبت کړئ وایې ورئ حتی څو ځله یې ثبت کړئ او هرځل یې په دقت سره واورئ په لسم ځل به پوه شئ چې له نهم ځله مو ډېر ښه لوستلی دی خو یو به نو هغه وي چې ډېر به ستړي یاست.
س :
په مهمو ویوکو او کلمو ټینګار:

هر متن او مطلب د ځانګړي مفهوم او موخې لپاره لیکل کیږي چې نوموړې موخه او موضوع باید اوریدونکی ستاسي له خولې واوري. هغه باید په هغه څه چې ته او لیکونکی یې غواړئ د پوهولو لپاره وړاندې کړئ و پوهیږي.
په همدې خاطر لازمه ده چې په هغه ویوکو او کلمو چې د همدې موضوع او موخې د رسولو لپاره کاریږي هغه که خپله موضوع وي یا داسې څه چې د موضوع له رسولو سره مرسته کوي ستاسي په ټینګار او ادا سره تر اوریدونکو رسیږي لاندې مثال ته ځیر شئ:

بریالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې.
اوس پورته غونډله څلورځله ولولئ او هرځل په یوه کلمه یا ویوکي ټینګار وکړئ او وګورئ چې څرنګه مفهوم تغیر مومي:

بریالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې

یعني دا چې له احمد سره بل چا په کوڅه کې لوبې نه کولې بریالي ورسره لوبې کولې.

بریالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې.

يعني بريالي په کوڅه کې له بل چا سره لوبې نه کولې دهغه لوبې له احمد سره وې.

بريالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې.

يعني بريالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې بل ځای نه.

بريالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې.

يعني بريالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې هغوی بل څه نه کول يوازې لوبې يې کولې.
ځير شوئ چې ستاسې لفظي ټينګار په اوريدونکي څومره اغيزښندلای سي ؟
لاندې غونډله څوځله ولولئ او هرځل په يوه کلمه ټينګار وکړئ:

بالاخره به د جنګ له لمبوڅخه يوازې افغانستان سرلوړی راوځي.
وبه ګورئ چې د هر ويوکي په پرتله به زيات يوازې دافغانستان په کلمه ټينګار ستاسې له پاره خوندور وي...

۲- لهجه:
موږ که دهرې سيمې يو ، که هره لهجه ولرو خو کله چې په راډيو کې خبرې کوو او ميليونونه کسان مو غږ اوري او هغه هم د بيلابيلو لهجو او سيمو وګړي ، نو موږ اړ يو چې په داسې لهجه خبرې وکړو چې ټولو ته دمنلو وړ وي.
يوويناند چې په هره ژبه ويندويي کوي ، بايد په هغه په بشپړه توګه واکمن وي ، نه داسې لکه زموږ په هيواد کې بس که پښتون دی که فارسي ژبی خو چې هغه متن ولوستلای شي نور يې فکر ندی چې مطلب اوردو دی که پښتو خو بس ويناند يې نور معلوم شوی دی. کله چې يو ويناند په سيمه کې په دود ژبه او لهجه خبرې کوي خو د بلې سيمې لهجه ولري نه

يواځې اوريدونکو ته يې د بيان درک ګرانيږي بلکې په هغه لهجه پورې به يې زيات اوريدونکي وهم خاندي.
ددې ترڅنګ به دې کمړي لوبغاړو لپآره يو مضمون هم په لاس ورکړي ، که باور نه کوی د هندوستان پښتو راديو ، دمسکو ، دچين او ځينو نورو راډيوګانو ته غوږ ونيسئ خندا به موراشي. په ياد مووي چې ښايي همدا لهجې دهغې سيمې په لهجو چې هلته هغه راديو زياته اوريدل کيږي اغيز وکړي. او دا وريدونکو عادت شي.
زه يوه يادونه غواړم دلته وکړم او هغه دا چې بايد ويندوی د پښتو هرتکی او هرتوری سم ادا کړي. اوس په ځينو راډيوګانو او ټلويزيونونو کې حتی په بي بي سي کې هم دا ناروغي لګيدلې ده چې فارسي ژبی راځي پښتو خبرونه لولي ، ښه فکر وکړئ چې فارسي ژبئ کولای سي د ټ ، ډال ، ړ ، ڼ ، ښ ، ږ ، ځ او څ يا نور توري هسې ولولي لکه چې يو پښتون يې لولي ؟ فکر نه کوم ... او دا چاره د هغې راډيو محبوبيت کموي ځکه چې وياند دومره مهم رول لري چې حتی خلک هغه راډيو يا ټلويزيون په ويندويانو پيژني .
همدارنګه که په ټوله پښتونخوا کې يو پروګرام خپريږي. تاسې يې فرض کړی چې دکرونډې په اړه دی او ددې پروګرام چلوونکی په سوچه خوستئ ژبه خبرې وکړي يادځندرانو ياد تنيو يا نورو ياهم دبل ولايت يابلې لهجې نو په ننګرهار کې يو بزرګر به يې واوري خو فکر کوم چې حتماً به يو څه ووايي چې داګوره کومه پښتو غږوې زه خو پرې نه پوهيږم همداسې که دهمدغه بزګر په لهجه په تنيو کې خپرونې وکړې ...

۳ – له اضافي غږونو او جملو پرته خبرې:
زموږ عادت دی کله چې خبرې کوو او په يو سم ويوکې کې فکر کوو نو د (آ) (اِ) (اوم) او ... په څير غږونه باسو . زياتره هم دغونډلې په پيل يا منځ کې د (نو) يانورو په څير جملې کاروو . چې دخبرو کولو له موضوع سره هيڅ اړيکه هم نه لري. او پايله يې هم دا وريدونکي ستړي کيدل دي. او داسې ښودنه کوي چې ويياند دخبرو لپاره چمتووالی نلري ياهم په وينا مسلط ندی او زياتره دوخت تيرول دي چې دا چاره به لامل شي چې ډير ژر خپل اوريدونکي له لاسه ورکړئ.
په تيره بيا چې عادت مووي ځينې ورته ويوکي سره د او په وسيله وتړو او تکراري تکراري يې ووايو . که ويياند کراري او سستې خبرې وکړي او د جملو پای هم همداسې پريږدي خو نو څه يې کوې هغه خو به نو له بد هم بدتر شي.

دا پـه یـاد ولـرئ ، څـه پـه راډیـو کې څـه پـه تلویزیـون کې څـه پـه اداره او د کارپـه ځـای کې فصیحې رواني او له هه هو پرته خبرې وکړئ ترڅو مو خبرې اغیزمنې او تاسې هم د درناوي وړ وئ.

۴-له ساه کښلو څخه سمه ګټه اخیستنه:

پـو هیږئ چې هره دمه او ساه کښل دوې مرحلې لري: یـو سـاه اخیـستنه بلـه سـاورکول. تاسـې چې کله هوا اخلئ نشی کولای خبرې وکړئ. ستاسې خبرې د سا ایستلو پـه وخت کې دي یعنې کله چې تاسې ساوباسئ.
تاسې باید پـه خپله سـاه ایـستنه دومـره مـسلط وئ چې وکـولای شـی لـه خپلې سـاه ایـستنې څخه زیاته اندازه استفاده وکړئ. داکار په ډیر تمرین سره شونی دی.
دا تمرینونه کولای شی په کتابونو او نورو لیکلو کې ومومی چې دلته زه نسم کولای دومـره مثالونه درته راټول کړم چې تاسې پرې تکیه وکړئ نو تاسې ډیرې مطالعې ته اړیاست.
خو تاسې له موږ سره لاندې جملې هم لولئ:
دا جمله پوه یوه ساه ولولئ:

: لومړنئ جمله باید لنډه او په زړه پورې وي تر څو اوریدونکی یې پاتې برخه پـه ځیرتیـا او دقت سره واوري.'

داځل جمله لږاوږدوو:

البته دا چاره ستاسـو پـه سـلیقې او ذوق پـورې اړونـدیږي ممکنـه ده دغـه لنـډه جملـه یـوه هیجانی پوښتنه وي اویا داسې څه وویل شي چې اوریدونکی شک او فکـر کـولـو تـه اړ کړي
'

² ډاکټر عیسی ستانکزی: د راډیويي پروګرامونو له کتاب څخه
² د راډیويي پروګرامونو کتاب

یا
که ستاسو په خیرې موسکا خپره وي ستاسو د آواز دوستانه او مینه ناک لحن به له وړایه جوت وي او دا به یو برغولی وي چې ستاسو غلطئ پټې کړي ...

تاسې باید د هرډول لیکنې لوستلو ته چمتو وئ ، د سا غوڅونکو ، اوږدو جملو ، غوڅو غوڅو جملو او داسې نورو ته .البته فکر مو وي چې کله کله متنونه په اوږدو عبارتونو سربیره سخت ویوکي هم لري. او ددې ټولو سره سره باید ستاسې د ساه او از څوک وانه وري ، په ټول کې ویلی شو چې باید په خپله ساه په بشپړه توګه واکمن وئ.
اوس هڅه وکړئ چې دا لاندې مطلب په لوړ آواز وواېئ او هڅه وکړئ چې په هره ساه سره ډیر ویوکي ولولئ خو روښانه او سلیس. دا کار ستاسې له تنفس سره مرسته کوي. تاسې کولای شئ هرځل خپل غږ ثبت کړئ او ځلونه ځلونه یې واورئ او خپلې تیروتنې سمې کړئ.

وړمې اوښکې پاکولې او ددروازې ترڅنګ یې غوړ نیولی وو ، بېرته شاته روانه شوه او ټیکری یې لیرې کړ ویښتان یې سم کړل ، او دغولې په منځ کې اوږده وغځېدله مخ ته یې دواړه لاسونه لپه ونیول ، په ژړا یې له ځانه سره ویل :
دا اکبر څه د شرم لونبې دی ، کاشکې زما سم وړور وای ، کاشکې یو ځل مې پلار ته راغلی وای او مینه یې ورکړې وای د پلار همدا یو ارمان دی چې یو ځل اکبر ووینې ، او ورته وژاړي ... '

دا د کیسې یوه برخه ده ، کله چې تاسې بل ډول مطلب ثبت کوئ ، بیا اړیاست د تورو په ادا کې بل ډول شئ:
مثلاً داولولئ او ثبت یې کړئ:

انسانانو له وړاندې څخه کوښښ کاوه او تلوسه یې درلوده چې د ځمکې او نورو مخلوقاتو په اړه وپوهیږي ، دهمدې موخې لپاره یې له ډېرو وړاندې څخه په خیرنو او موندونو لاس پورې کړیدی چې ډېره برخه په موندلو بریالي شوي هم دي ، تردې چې نن د سیارو په موندلو او په هغه کې دژوندکولو په فکر کې دي ، هو اته خپل مالوماتي توکي

[4] د عبدالله الهام جمالزي د هندي خالونه لنډو کیسو له ټولګې د مساپر کیسې یوه برخه

استوي او د ځمکې مالومات راټولوي. خو دا چې د څېړنو په لمړيو کې هم پوهانو او ستورپېژاندو د اسې وسيلې درلودې کنه؟، کوم چې پوهان او ستورپېژندوکي نن ورځ ترې ګټه اخلي؟ سړی له حيرانۍ سره مخ کيږي.

تالس د پخواني يونان لوی ستوري پېژندونکی د لمرنيونې (کسوف) له يوې پيښې د ميلاد څخه ۵۸۵ کاله وړاندې وړاندوينه کړې وه، چې د اموندنه د تلسکوپ له موندنې تقريباً د ۲۰۰۰ کاله وړاندې خبره وه.

خو پخوانو څېړونکو د تلسکوپ په ځای نورو سايل د لمر، ستورو او سيارو د کچې او اندازې د اخيستلو لپاره درلودې.

همدا رنګه لمړنی کس چې له ميلاد څخه ۲۶۰ کاله وړاندې يې د لمر په چورليځ د ځمکې د ګرځيدلو خبره کړې وه يوناني ستوری پېژندونکي (آريستارکوس aristarchus) وو، خو د هغه وخت زياترو خلکو باور نشو کولای چې ځمکه به هم خوځښت لري ترڅو ۲۰۰۰ کاله وروسته په ۱۷۲۸ کال مالومه شوه چې هغه بېښتيا ويلي وو. جيمز براډلي (James Bradley) انګليسي ستوري پېژندونکي د يو لوی تلسکوپ په وسيله جوته کړه چې ستوري ډير کرار خوځښت لري ځکه نو ځمکه هم په خوځښت کې ده او د لمر په چورليځ چورليږي.

همدا رنګه د ځمکې د لويوالي په اړه خلکو رنګارنګ فکرونه کول له ميلاد څخه ۲۴۰ کاله وړاندې يوناني ستوري پېژندونکي (آراتوزتنس) د ځمکې د چاپېر په دقيقه محاسبه کار کولو، چې په هغه وخت کې هيچا هم دا فکر نه کولو چې ګواکې ځمکه به دومره ارته وي ...

خو دا څيزونه يوازې هغه د چا خبره سخت توکي يعني ادبيات يې کمزوي دي تاسې د تکړه ليکوالو متنونه، سخت، ادبي، سياسی او نور متنونه پيدا کړئ او پرې تمرين وکړئ دا څيزونه کم دي او تاسې نه شئ کولای چې يوازې په همدې تکيه او بسنه وکړئ تاسې پر اخې مطالعې وکړئ، او له رنګارنګ ليکنو سره ځان آشنا کړئ.

۵- د غږ آهنګ:

د عبدالله الهام جمالزي د فضايي موندنو له راټولو شوو مطالبو څخه

هرکتاب چې مو زړه غواړي ولولئ ، هرډول تمرين چې اړياست ترسره کړئ. په ورځ کې لس يا سل ځله خپل غږ ثبت کړئ او وايې ورئ. هرڅومره چې زړه مو غواړي کار وکړئ. د ويندويۍ لپاره بايد ستاسې غږ خوښ کړ شوی وي. تاسې د اړې د ګړګړ په شان څرنګه يومتن لوستلئ شئ ؟ يا به څرنګه د متن په اړه خبرې وکړئ ؟ تاسې څرنګه په هغه غږ چې لکه د يو نامنظم ماشين په څير دئ په چا کې نفوذ کولای شئ ؟ يو اځې يو تود او ډېر ښه اهنګ لرونکی غږ کولای شي په اوريدونکي کې نفوذ وکړي.

موږ اوس هم په راديو او تلويزيون کې ډير داسې ويندويان لرو چې ډير بد غږ لري خو اوس هم هغه دي پروګرامونه وړاندې کوي. خو تاسې بايد خپل غږ وروزئ او وېې ازموېئ.

زمري او پړانګان ، خرس او مار ، کوترې او خره روزي او هغه هڅوي ترڅو حيرانوونکي حرکات وړاندې کړي. ډير خلک په زيات تمرين سره داسې حرکات ترسره کوي چې شادي يې هم نشي کولای.

موږ ک وروزي او په راکټ کې يې هوا ته استوي ، سپی روزي چې څرنګه خپل نوم وليکي او يا پيانو وغږوي او ... موږ څرنګه پدې ټولو دباور سره سره نشو کولای چې په خپل غږ کې ښه والی راولو يا خپلې اشتباه ګانې ليرې کړو.

ګرانو دوستانو : خپل غږ وروزئ. او د خپل غږ په مټ خپل اوريدونکي بلې نړۍ ته يوسئ دا کار ډير لوی کار دی او ډير ښکلی.

ښه فکر وکړئ پښتو څومره ښکلې کلمې لري څورمه درنه او خوږه ژبه ده ، دا هم را سره منئ بيانو ولې هڅه نه کوئ چې ويندويي يې هم هماغه ډول خوږه او سليسه وکړئ ؟

او بالاخره بايد ترټولو ښه ويناند واوسئ.

۶ – د غږ حالت:

مايوه ويانده ميرمن پيژندله چې بې له مبالغې يې په راديوګانو او تلويزيونونو کې ترټولو ښه او ښکلی غږ درلود ، خو کله چې به مې يې غږ اوريده داسې احساس به مې کاوه چې ددې ميرمنې په سينه دټولې دنيا غمونه پراته دي. دهغې ښکلي غږ يو قسم غمجن حالت درلود چې يو اځې د غمجنو متنونو سره لګېده.

هغې به عاشقانه غزلونه ، مرثيې او غمجنې کيسې په جادويي توګه لوستې خو هيڅکله يې هم نه شو کولای خبرونه يا يو کمډي مطلب يا طنز په اغيزمنه توګه ولولي.

دوه هم داسې وياندان وو چې غږونه يې تردې بريده کمېدې ته برابروو چې که مو د ننګيار ناآشنا کوم طنز يا نورو ليکوالو کومه خندنئ ليکنه ورکوله هرڅومره چې يې لوستلای تاسې به يې د بيا اوريدلو تمه کولای خو که د ورته يوه مرثيه ورکولای او هغوی لوستلای نو په هغه وخت کې به زه وايم چې خپله مړي هم ورته خپله خندا نشو قابو کولای.
ستاسې غږ بايد د ښه آهنګ ترڅنګ له هرډول ځانګړي حالت څخه پاک وي. ستاسې غږ بايد داسې چمتو وي چې په هره ښه چې لازمه وي په هر پروګرام او هر رول کې چې وئ نو سم او مناسب حالت ورکړئ.

۷ - د ويلو په چټکوالي (سرعت) کې تغير:

تاسې چې کله ديومتن په لوستلو بوخت ياست، د دې لپاره چې اوريدونکی زيات ځانته راکاږئ او هرڅومره يې زيات په ذهن په کې نفوذ وکړئ او دليکوال پيغام ترټولو په سمه ښه ورورسوئ بايد لکه يو بالرين هسې عمل وکړئ.
بالرين پخپله ځانګړې محدوده کې کله په خپله شاوخوا څرخي، کله منډې وهي، کله دريږي، کله هوا ته پورته کيږي او په همداسې حالاتو کې خپل هنرونه ننداري ته ږدي چې په ټول کې ښکلي او په زړه پورې ننداره وړاندې کوي.
حيرانيږئ مه، زه نه وايم چې تاسې د متن دلوستلو په وخت هوا ته پورته شئ يا په خپل شاو خوا وڅرخيږئ يا هم خپلې پښې تر اوږه واړوئ تاسې دخوځښت په ځای ويوکئ او غونډله لرئ او د خپل اوريدونکي د راکاږلو لپاره اړيا ست چې کله يې وځغلوئ کله يې کرار کړئ کله يې له معمولي نه هم کرار ولولئ.
تاسې په خپل ورځني ژوند کې په طبيعي ډول دا موضوع رعايتوئ. کله چې غوسه وئ او دعوا کوئ په چټکئ سره خبري کوئ او په لوړ آواز غږيږئ او کله چې غواړئ يو ماشوم ته نصيحت وکړئ نو په شمير خبري کوئ او په آرامه توکه...
لاندې عبارت ژر ژر او يوډول ولولئ:
کله چې له دغه پياوړي وياند څخه پوښتنه وشوه چې د وياند مهمه دنده څه ده؟ ځواب يې ورکړ: اوريدونکي ته د ليکوال د افکارو په ښه توګه ليږدونه.
اوس نوموړی عبارت بيا ځلي ولولئ خو وروستی غونډله آرامه او په شمير بيان کړئ:

کله چې له دغه پیاوړي ویاند څخه پوښتنه وشوه چې د ویاند مهمه دنده څه ده ؟ ځواب یې ورکړ : اوریدونکي ته د لیکوال د افکارو په ښه توګه لیږدونه.
اوس فکر وکړئ چې کوم ځل ستاسې لپاره قانع کوونکی وو .

تاسې د خبرو په چټکوالي کې د تغیر په وسیله چې دا هم په خپله یو ډول ټینګار دی کولای شئ مهم ټکي پیاوړي وښایاست او د اوریدونکي په ذهن کې یې ښه ځای په ځای کړای شئ او همدا خبره ده چې ستاسې د دندې یوه برخه یعني په ښه توګه تر اوریدونکي پورې د لیکوال د افکارو ورسول به مو ادا کړې وي.
یادونه کوم چې په په مهم غونډلو او ویوکو ټینګار یو هم په خپله د سرعت تغیر دی.
دریتم دا تغیر د فیلم په موسیقئ کې هم شته دی ، تاسې یوه د ښار او تیښتې صحنه او بله د سمندر په غاړه د یوې غمجنې جینئ د قدم وهلو صحنې په یاد کړئ.

اتم:
دغږلوړول او ټیټول:

دغږلوړول او ټیټول بې له شکه ستاسې په غږ کې اغیز لري. تاسې ټول متنونه او ټول شعرونه هسې نه شئ لوستلای لکه یوه ګاډئ چې په هموار سړک په داسې حال کې چې ګاډیوان یې هم خوب وړی وي په یوډول ولولئ. هماغه ډول چې په ځینو ویوکو او غونډلو ټینګار پکار دی ، دغږ تغیر هم له شک پرته اړین دی .
ستاسو غږ باید د اوریدونکي په وجود کې اغیز وکړي. اوریدونکی باید قدم په قدم په تاسې پسې لاړ شي. په متن کې د موجودو خندګانو سره وخاندي او په خپګانونو یې خپه سي . ستاسې له متن او لوستونکي مضمون سره باید اوږه په اوږه روان وي او هرڅه چې ستاسې په متن کې تیریږي هغه هم حس کړي.
د استاسې دنده ده چې لکه یو هنرمند بې روحه کلماتو ته روح وبخښئ او هغه په ژوندئ توګه د اوریدونکي د غوږونو له لارې تر هغوی ورسوئ.
راځئ بیا هم له خپل ټیپ څخه کار واخلئ دا لاندې غونډله په یوډول ولولئ.

ددي په انتظار چې څوک ورپرانيزي او ماله دي بلاوژغوري دوره ترڅنګ مې سترګې کلکې پټې نيولې وې. چې ناڅاپه ورد کوټې د شر او شور په غږونو پرانستل شو او سترګې مې وغړولې چې نه هم بلا وه او نه هم د سپينو جامو اروا .[6]

نه ، نه ټايپ مه بندوه ، داخل همدا غونډله را واخله او داخل يې داسې ولوله چې هغه لمړئ برخه يې په ويريدلي غږ ولوله او دوهمه برخه داسې ولوله لکه چې ته هم له هماغسې وخت سره مخ شوى يې ، يو ځل ويريدلى يې او بياد نجات ميندلئ دى.
تاسې په دې برخه کې ډيرې کيسې ولولئ ډيربيلابيل متنونه ولولئ ترڅو بريالي شئ چې د اوريدونکي احساسات هم خپل کړئ ، پدې وتوانيږئ هغه څه چې تاسې وايا ست هغه اوريدونکى هم حس کړي ترڅو په ښه توګه دليکوال ليکلي تر اوريدونکي پورې ورسولاى سئ.

نهم:
له هرې مهمې خبرې وروسته ځنډ کول:

کله چې غواړئ يوه مهمه غونډله يا عبارت ولولئ ، او ددې لپاره چې لمړئ جمله مو له راتلونکې جملې سره و نه نښلي لږ ځنډ وکړئ.
خپل اوريدونکى وپوهوئ چې غواړئ يوه مهمه جمله وواياست ، اوريدونکى داسې چمتو کړئ او داسې يې ليوال کړئ چې پخوانئ خبره يې په ذهن کې پاتې ده او چمتو دى چې ستاسې راتلونکې جمله هم په ډيره ليوالتيا واوري او په ذهن کې يې ښه پاتې شي.
همدارنګه کله چې مو خپله مهمه خبره وکړه نو بيا لږ شانته ځنډ وکړئ ترڅو مو خپلې مهمې جملې ته چې غوښتل مو بيان يې کړئ بشپړه خپلواکي مو ورکړې وي او دا فرصت به دا هم وکولاى شي چې هغه جملې او خبرې يې ټولې په ښه توګه په ذهن کې پاتې شي ، او پدې به هم وپوهيږي چې ستاسې دا خبره يعنې ستاسې هغه مهمه خبره چې غوښتل مو په ښه توګه يې وروسوئ جلا وه او دا مخکې وروسته ځنډ هم د همدې جملې لپاره وو ، پداسې حال کې چې هرې خبرې مو شايد ځانګړې معنى او موخه درلوده.

[6] عبدالله الهام هندي خالونه لنډې کيسې ټولګه د پيريان د لنډې کيسې يوه برخه

مثلاً تاسې غواړئ چې خپلو هیوادوالو ته یوه مهمه خبره وکړئ او مهم مطلب وړاندې کړئ نو داسې پیل وکړئ:
ګرانو هیوادوالو !...
دلته لږ ځنډ وکړئ ترڅو اوریدونکی مو خبرو ته تلوسه پیدا کړي. دوام ورکړئ:
نن زموږ په تاریخ کې یوه له ویاړونو ډکه ورځ ده...
لدې ځنډ سره اوریدونکی نور هم لیواله کیږي او نوره یې هم ستاسې دراتلونکو خبرو لپاره تنده او تلوسه زیاتیږي.
نن هغه ورځ ده چې زموږ هغه پلرونو او نیکونو چې نن یې هم زموږ په رګونو کې وینې بهیږي دهغوی وینې په جوش راغلي دي...
تاسې نور اړنه یاست چې دهرې جملې په اول او آخر کې بیا بیا ځنډونه وکړئ بلکې په خپله پوهیږئ چې نور نو باید مطلب ته په کومه لهجه دوام ورکړم او بې له ځنډه خپلې راتلونکې خبرې پسې وغزوئ.
پام مو وي ځینې وخت چې د کومې ملي ورځې په اړه خبرې کوئ یاهم کومه مهمه مسله وي اوتاسې یې په اړه راپور وړاندې کوئ یاهم مقدمه لولئ چې خبرې درنه په چیغو بدلې نشي اوریدونکئ له ویرې خپله راډیو بنده نه کړي دا چاره پخوا زیاته وه او اوس یواځې په ملي راډیو ټلویزیون کې دوام لري چې هغه داړتیا په خاطر ده.
په هرحال دا جهادي راډیوګانو او هغه کسانو چې غوښتل به یې دخلکو له احساساتو کار واخلي هغوی به په راډیوګانو کې چیغې وهلو ته مخه کړه اوس هم زه په یوه راډیو کې یو ویاند پیژنم چې کله به زه ورسره ستوډیو ته لاړم نوزه به یې له قوارې څخه ویریدلم داسې به یې له دې جملو سره پهلواني کوله.
زموږ په ملي راډیو ټلویزیون کې ځینې پخواني ویندویان شته چې په دې چاره کې ډیر وتلي دي او کولای شي هان په رګونو کې وینې په ځوښ راولي چې دا ډیر لوی هنر دی ، خو باید پام وکړو یوځل بیا یادونه کوم چې خبرې رانه چیغې نشي او خپل اوریدونکی ونه ویروو.
دالاندې شعر ولولئ چې تاسې یې څرنګه لولئ:
البته د استاد ناشناس دویلو طرز پریږدئ هغه له یاده وباسئ داسې حس کړئ لکه چې د خپل اولسمشر او نورو وطنوالو په وړاندې له سټیج څخه دراډیو اوریدونکو ته وینا کوئ:
زماقندهاره !... دزمرو وطنه
زمادسرکشو پښتنو وطنه.

خو مره یاغي یې !... صدقه د سمه
زما د سرکشو توریالو وطنه.

همداسې جملې او همداسې مطالب او همداسې شعرونه راټول کړئ او بیا د رسره ټیپ هم کیږدئ هله یې خوخوځله ثبت او واورئ د هرځل په نسبت بل په احساساتي او ځنډ مراعات کړئ چې څرنګه کیږي.

د غږ متانت:

خپله به مو هم ډیر خلک لیدلي وي ، ځیني خلک دي ډیرې ژر ژر خبرې کوي ، حتی شونډې یې سره نه شئ بیلولای چې اوس یې شونډې وتړل سوې که پرانستل سوې. ځیني خلک به مو لیدلي وي اوږدې اوږدې خبرې کوي او هرې بلې خبرې ته به یې انتظار باسئ.
دلته یو څه غواړم وواېم هغه دا چې یوه ورځ یوه غونډه وه ډیر خبریالان راغلي وو ، یو چاروا کي خبرې کولې ډیرې آرامې خبرې یې کولې له هرې خبرې وروسته به یې یوه دمه کوله بیا به یې بله خبره کوله. په پای کې ترې د غونډې ویاند مننه وکړه ویل یې ډیره مننه چې خپلې عالمانه او ګټورې خبرې مو ګډونوالو ته واورولې ، زما د څنګ خبریال سره وښوریده ماته په غوږ شو ویل یې له موږ څخه مننه چې دا درې درې متره خبرو ته مو یې غوږ ونیولو ، یو عالم باید په متانت سره خبرې وکړي ترڅو د درک وړ وي.
تاسې هم باید که کار موویندویې هم نه وي باید متانت ولرئ ، جملې او عبارتونه ستاسې په واک کې دي کولای سئ لکه توپ هسې یې پورته پورته کړئ او چټک چټک پرې تیر سئ کولای سئ آرامې یې ولولئ ډیرې آرامې یې ولولئ او کولای شئ چې په متانت سره یې په مناسبه توګه ولولئ او ښکلې لهجه او آهنګ ورکړئ .
تاسې ولې دیومتن دژر ژر لوستلو لپاره بیړه کوئ ؟ او یا هم د څلور بیته شعر لپاره دومره پس پس کوئ خپل کلام ته مو شخیصت او مقام وبخښئ ، پریږدئ چې ستاسې خبرې د اوریدونکي تحسین او پام ځانته راوګرځوي.
هماغه ډول چې خپل زوی یا خپل کشر ورور مو په پام کې وي چې د روند خوی ولري او ډیره مینه ناک وي هماغه راز مو خپل غږ ته هم پام وکړئ او ښه یې نازوئ. ستاسې غږ ستاسې د شخصیت او بلدتیا ښودنه کوي. خلک هم د همدې غږ په وسیله پیژني او که هغه د چا خبره

پروپیشنل ویاند وئ نو ژوند به مو دهمدې ویندویی. په وسیله تیریږي ، نوولې یې باید ونه روزئ.
پخوا یوه ورځ په کور کې ناست وم راډیو مې نیولې وه ، ویاند د کاروان صیب یو ډیر ښه شعر غوره کړئ وو ، زه هغه وخت په لیسه کې وم نه په ویندویی. پوهیدم او نه هغه وخت ددې ځیزونو وخت وو. شعر ډیر ښکلی شعر وو ، خو کله چې یې لمړئ فرد ختم شو نو ویاند په پس پس پیل وکړ راتلونکی بیت یې ددې لپاره چې بیا پکې تیروتنه ونه کړي هغه یې یو ځل له ځانه سره ولوست خو زه ښه پرې پوه شوم او راتلونکي بیت اوریدلو ته مې یې نوره لیوالتیا نه درلوده خو کله چې یې په بیت لوستلو پیل وکړ باور وکړئ چې له ډیرې غوسې مې راډیو بنده کړه ، ځکه کوم منظور چې د شاعر وو هغه یې یوور بلې خوا ته سره ګډوډ یې کړ له بلې خوا یې غږ داسې بې متانته او بې خوږو وو چې تابه ویل په کومه کوڅه کې ولاړ دی او له ځانه سره هغه د چاخبره بابولالې وایې.
که دا ځینې سپارښتنې مو په نظر کې وي او له خپل غږ سره هم ډیر کوښښ وکړئ ویې روزئ نو د خپل غږ له متانت سره به مو مرسته کړې وي.
خو ... ریښتیا مطالعه او تمرین هیڅکله له یاده مه باسئ.
او په پای کې به یوه بله یادونه هم وکړم هغه دا چې ګورئ پام مو وي اوریدونکی یوائې په دوه وختونو کې غواړي چې جمله بیا واوري یو دا چې په مفهوم پوه نشي بل دا چې خبره ډیره پرې خوږه ولګي.
نور خپله پوهیږې.

دریمه برخه:

دمتنونو ډلبندي

ټول متنونه چې له راډیو یا ټلویزیون څخه خپرېږي ، باید یوا ځې یو ویاند ونه لولي ښایي ځیني داسې متنونه وي چې که ښځینه ویانده یې لولي داوریدونکي یا لیدونکي خوښ نشي یاهم داسې متنونه وي چې که نارینه یې لولي ښایي له سره هغه دچاخبره شرم وي.

پخوا هم وویل شول ځینې متنونه لکه خندني ، ټراجیډي ، سیاسي ، ټولنیز او یانور هریو ځانګړې لهجه او دویلو طرز ته اړتیا لري. چې په خواشینۍ سره به وواېو زمونږ په راډیوګانو او ټلویزیونونو کې بس ټول متنونه یوکس یا یو ویاند یاویانده لولي او توپیر ورته نه لري.

خو دې ټکي ته باید پروډیوسران او جوړوونکي ډیر ځیر وي چې ښایي دداسې بې غورۍ پایله سخته وي او اوریدونکي یالیدونکي له لاسه ورکړي.

ایرانی لیکوال حسن شیدا متنونه په درې ډوله ویشي:

۱ نارینه متنونه

۲ ښځینه متنونه

۳ خنثی متنونه

خو کېدای شي پدې درې ډولونو ځینې نور ډولونه لکه ماشومانه او ګډ متنونه هم زیات شي چې دد غه متنونو په نظر کې نیول هم ډیر اړین او زمونږ په راډیو ټلویزیون کې ورته له سره پام نه کیږي.

ځینې شعرونه شته چې سړی فکر کوي چې یوا ځې یې له اکبر ایازي[7] څخه واوري نو خوند به تري اخلي لکه دکاروان ، جهاني او یانورو تکړه شاعرانو شعرونه ، خو ځینې وخت که هماغه شعر ښځینه ویاندې ته ورکړل شي ښایي له هغه هم ډیر خوند واخلو .

---

[7] دافغانستان د راډیوټلویزیون تکړه او وتلی ویاند چې اوس په آزادی راډیوکې کار کوي.

دکاروان صیب هماغه شعر چې درانه ایازي صیب ویلی دی (هغه دنګه جینئ) که ښځینه ویانده یې ولولي ښایي پرې وهم خاندو مګرځینې شعرونه که بیا نارینه ویاند وو ایي هم همداسې ، ځکه یو خو له سره نارینه او ښځینه احساسات توپیر لري بل غږ له هرڅه زیات دشعر په اغیز کې رول لوبوي.

په نثر کې هم باید په بشپړه توګه دا څیزونه مراعات شي ، یوازې شعر هم شرط ندی ،کله کله زموږ په راډیو ټلویزیون کې داسې هم شوي دي چې ښځې ته هیڅ ونډه نه ده ورکړل شوې او حتی په هغه پروګرامونو کې چې دښځینه وو لپاره خپریږي هم نارینه ویندویې کوي چې دا دپروګرام په اغیز کې کمی راولي.

یاهم ځینې وخت داسې شي لکه د آزادئ راډیو یو پروګرام چې نه پوهیږم اوس به خپریږي کنه (دستورو سیند) واقعاً ښه پروګرام وو ، ډیرو درنو او تکړه خویندو چلاوه ، واقعاً ښه شعرونه یې ټاکل او ښکلي به یې لوستل ، خو کله کله به داسې شعرونه پکې خپاره شول چې نارینه ویاند ته به یې اړتیا درلوده ، خو دهغوی ډیرو هڅو او ښه نیت پدې پرده اچولې وه خو باید په راتلونکي کې دغه څیزونو ته ډیر پام وشي.

دنثر برخه هم داسې ده ځینې متنونه شته چې باید ښځینه ویانده یې ولولي او د نارینه په ویاندئ سره خپل خوند له لاسه ورکوي ،یاهم سرچپه.

دماشومانو کوم پروګرامونه چې دي باید ویاند دماشومانو په ژبه خبرې وکړي دماشومانو د احساساتو په ژبه خبرې وکړي.

که څه هم تراوسه زموږ په ټلویزیونونو او راډیوګانو کې دماشومانو لپاره پروګرامونه کم دي خو کوم چې شته هم دي د ویندویې کیفیت یې کمزوری دی ، د دغه پروګرامونو ویندویان باید داسې خبرې وکړي لکه دماشومان نازک او خواږه احساسات ، لکه دهغوی په ژبه د ببګا کیسې.

خو زموږ ویندویان داسې خبرې ورته کوي ته به وایې چې ښه لوی لوی ګمراهان یې پروګرام ګوري او دوی ورته لارښونه کوي ، کله هم په تیزئ خبرې کوي کله یې هغه موسکند لحن له یاده وتلی وي کله هم پیچلي کلمات کاروي. چې ماشومان ښایي په هغه کلماتو له سره ونه پوهیږي یابه هم له مور او پلار نه مرسته غواړي.

یوه ورځ دسلام وطنداره پروګرام خپریده ، دماشومانو لپاره وو ، زما دیو ملګري کوچنی زوی هم ورته ناست وو ، ښه ورته ځیر وو ، هره خبره یې دزړه په غوږونو اوریده ، په راډیو کې دماشومانو په اړه خبرې کېدې ، خوکله به چې ماشوم ټنډه تروه کړه (غوسه به ورغله)

نو زه به راډيو ته ځير شوم ويائد به چې کله لږ سخته کلمه وکاروله هغه ته به غوسه ورغله او کله به چې ويائد وويل چې ګلونو ماشومانو يا... نو ماشوم به موسک شو.
همدارنګه څوکسيز متنونه ځيني متنونه دي چې څوکسان يې لوستلای شي، مثلاً د کيسو غوندې متنونه چې راوي هم پکې وي او د کيسو يو يادوه کرکټرونه هم.
ياهم کومه ژباړه وي لکه ګردي ميزونه چې بايد بيلابيل غږونه پکې وي. ياهم نور داسې پروګرامونه چې د څوکسانو د خولې ويلې څيزونه پکې لوستل کيږي.
خنثی متنونه هم ډير دي ځيني داسې متنونه شته چې که يې نارينه ولولي او که ښځينه په اغيز کې يې توپير نه راځي هماغه يو قسم اغيز کوي چې پدې ډول متنونو کې بيا د پروګرامونو جوړونکي اړندي چې ښځينه او نارينه ويندويان دواړه پيدا کړي.

دغږ تناسب:
په هرډول متن کې د غږ تناسب ته اړتيا شته، که تاسې نارينه متن لولئ که ښځينه، ماشومانه ياهم ټوليز نو بايد د خپل غږ تناسب مو په پام کې وي.
دې ته مو بايد پام وي چې ستاسې غږ بايد له پروګرام سره مناسب وي، ځيني وختونه لکه په ځينو ډرامو کې تاسې کولای شی غږ نری يا غټ کړی خو کله چې سياسی يا اقتصادي متن لولی خرنګه کولای شئ غږ بدل کړئ.
داسې هم مه انګيرئ چې تاسې دومره هنرمند ياستئ چې په يو پروګرام کې د دومره ستر کار تر ووده ووتلای شئ.
کيدای شي تاسې په څو بيلابيلو پروګرامونو کې دکارپوه په توګه نظر ورکړای شئ، نقد وکړئ مګر نشئ کولای په ټولو پروګرامونو کې يو ډول ويندويي وکړائ شئ.
او بالاخره دا چې خپل ځای او خپل غږ وساتئ داسې مه کوی چې کله اوريدونکی يا ليدونکی وو ايي: فلانی ښه ويائد دی خو کاشکي چې ځان يې نه وای هرکاره کړی.
چې دلته هماغه ټکو ته دقت پکار دی چې بايد ښځينه او نارينه متنونه بيل او په خپل ځای ولوستل شي، ماشومانه متنونه په خپل ځای، خپله لهجه، لحن، طرز او خپله چټکئ سره ولوستل شي او ټوليز هم په خپل.

ښه لیږد :

که څه هم پدې اړه پخوا بحث وشو چې تاسې باید په هغه کچه چې اړینه ده دلیکوال مطلب تراوریدونکي یا لوستونکي پورې ورسوئ ، خو دلته یوڅو ټکي زیاتول غواړم .
په هرپروګرام یاهرهغه څه کې چې تاسې یې داوریدونکي یا لوستونکي په وړاندې ږدئ څو کسانو کار کړئ او زیار یې ایستلی دی ، خیړونکي ، لیکوال ، ایډیټر پروډیسر ، کمره مین او یاهم تخنیکرانو او نورو کسانو خو اوریدونکی یا لیدونکی یو اځې تاسې پیژني هغه خبر ندی چې ددغه پروګرام ، طنز ، خبر ... دمتن لپاره چا څیړنه کړې ده چا لیکلی دی چا ایډیټ کړی دی ؟ هغه یو اځې پوهیږي چې دا پروګرام فلاني وړاندې کړ فلانئ راډیو فلاني ټلویزیون وړاندې کړ ، خو تاسې باید په متن دومره تسلط ولرئ او دومره ښه پروګرام وړاندې کړئ چې اوریدونکی فکر وکړي چې تاسې خپله دمتن څیړونکی هم یاست لیکونکی او نور ټول تاسې خپله یاست .
کله چې څوک یو ښکلی ګل ګوري نو وايي چې به به عجب ښه ګل دی ؟ نه وايي چې عجبه ښه خاوره ده ؟ عجب ښه باغوان دی ؟ عجب ښه لمر دی ؟ عجبې ښې اوبه دي ؟ او ... تاسې هم هڅه وکړئ چې اوریدونکی یا کتونکی ووايي چې عجب ښه پروګرام دی او تاسې باید وځلیږئ .
بې شکه تاسې یاست چې د څیړونکي ، لیکوال ، ایډیټر او نورو ابرو ساتئ او دا ټول په ډیر تمرین او مطالعه سره شوني دي ، تاسې چې کله کوم پروګرام وړاندې کوئ وړاندې باید دهغه له لیکوال او پروډیوسر سره خبرې وکړئ دپروګرام په اړه کافي معلومات ترلاسه کړئ
.
تاسې چې کله یو خبر لولئ یا کومه سیاسی پیښنه یا کوم بل پروګرام وړاندې کوئ اوریدونکی باید فکر وکړي چې ګواکې خپله تاسې تللي یاست هغه پیښنه مو په خپلو سترګو لیدلې ده (تاسې باید خبر ورکړئ ، نه دا چې یو اځې خبر ولولئ) .
کله چې یو خبر لولئ باید داسې یې ولولئ لکه چې تاسې په خپلو سترګو پیښنه له نږدې لیدلې ده ، ځیرلې موده او غور مو پرې کړئ بیا یې له اوریدونکو سره شریکوئ ، که کومه سیاسي پیښنه یا تبصره لولئ باید داسې یې ولولئ لکه یو ښه کارپوه چې خبرې کوي .
همدارنګه خندني او ټراټیجیډي متنونه ، تاسې که له طنز سره پوره بلد نه وئ ، یایې په اړه معلومات ونه لرئ یامو چېرته نه وي لوستي ښایي تاسې په هغې کې ناکام شئ .

که تاسې له طنز سره نه وئ آشنا ، دهغه له نازکو ټکو سره له خندنيو کلمو سره او پدې برخه کې مو تمرنين نه وي درلودلئ نو وبه نشئ کولای څرنګه چې بايده ده هغه ډول به تراوريدونکي پورې مطلب ورسوئ .

څلورمه برخه :

ویندویي په ټلویزیون کې:

تاسې به فکر کوئ چې په ټلویزیون کې ویندویي ستونزمنه ده ، خو نه داسې نه ده په تیره بیا اوس چې امکانات زیات شوي دي ، که څه هم چې د تصویر د ثبت ، د حرکاتو د کنټرول ، د ځیرې د حالت او د کمرو د ځای په ځای کیدلو او نورو لاملونو له کبله په ټلویزیون کې د پروګرام ترسره کول یو څه ګران دي خو داهم باید له یاده ونه باسو چې د ټلویزیون کتونکی سربیره پردې چې غوږونه یې کار کوي سترګې یې هم کار کوي ، په همدې خاطر ستاسو د غږ تغیر ، د کاغذ کړپ کړوپ او حتی ستاسې د ټوخي غږ کېدای شي د دغه پام جلب نکړي په داسې حال کې چې د راډیو د اوریدونکي ټول پام په غوږ کې تاسې ته متوجه وي.
په ټلویزني پروګرامونو کې د نور او تصویري لوبو یا هم د کامپیوتري ځلاوو ، د عکس او سلایډ او لیکنو د ښودلو له کبله یا هم د باران د اوریدلو او دود د پیداکولو په څیر له نورو تدابیرو څخه په استفادې سره کېدای شي چې د لیدونکي پام ستاسو له غږ څخه بل خوا واوړي. خو په راډیو کې هرڅه په غږ پورې تړلي دي.
دا چې د تلویزیون لیدونکی تاسې نهویني نو ډیر وخت ستاسې د کلمو په صحیح تکرار یا هم د کاغذ او چوکۍ په غږونو هغه د چاخبره سترګې پټوي او کله خوهم له سره د ویاند د غږ بدوالي ته هم نه متوجه کیږي.
چې په خواشینۍ سره به وو ایو زموږ په ټلویزیونونو کې هم یوازې همدې ټکي ته پام شوی او د ټلویزیون ویاند نو جوړ شوی دی یو هنرمند او د هندي فلمونو هلک.
کله چې د ټلویزیون لپاره کوم ویاند استخدامیږي نو باید سربیره پردې چې غږ ته یې پوره پوره پاملرنه اړینه ده بلکې د څیرې حالت ، د غړو حرکاتو او د سترګو د لیدلو قسم ته یې هم باید ډیره پاملرنه وشي.
د راډیو د ویاند د پروجکټورونو له روښانیۍ سره سروکار نشته او تل اړهم ندی چې سر له لیکنې پورته کړي او کمرې ته وګوري او یا هم ځینې جملې له یادو ذده کړي.

همدا رنګه د راډیو ویاند یوه دا آسانتیا هم لري چې د جامو خرابوالی یې د کار خنډ نه کیږي او زړه به یې له جامو سره نه وي کنباله چې له ځان سره وو ایي اخ جامې مې غیرمنظمې نه وي ویښتان مې جوړوي او د کمرې په انتخاب کې سهوه نسم یا هم د ځینو خبرونه لیډونه او یا نورې جملې اشتباه یاد ته ونه سپارم.
ځکه نو ویلی شو چې د راډیو ویاند یوا ځې غږ او بس ، هغه اړ دی یوا ځې خپل غږ وروزي او د خپل غږ د ښه والي لپاره هڅه وکړي ، او خپل ټول ذده په خپل غږ کې وکاروي ځکه چې د اوریدونکي له ځیر غوږونو څخه د تیښتې هیڅ بله لاره نلري.
د راډیو د ویاند یو خنډ اوریدونکی دومره غوسه کوي چې راډیو بندوي ، یو وړوکی ټوخی یې په اوریدونکي داسې بده اغیزه کوي لکه یو بم د کاغذ غږیې لکه اره د اوریدونکي په اعصابو کې ګرځي.
خو په ټلویزیون کې ډیرڅه توپیر لري چې د هغه لپاره په لاندې بحثونو کې د روښانولو هڅه کوو :

لمړی: د پروګرامونو ډلبندي

دلته هم هماغه د متن بحث ډیر مطرح دی ، څرنګه چې متنونه په ښځینه ، نارینه ، ماشومانه او ټولیز ویشلای شو همدغه ډول پروګرامونه هم ویشلی شو .
مثلاً که تاسې له تلویزیون څخه یا هم له راډیو څخه د پهلوانۍ دلوبو یو رپوټ اورئ او یوه نازکه جینۍ یې وړاندې کوي ، کله چې صحنه هیجاني کیږي او پهلوان خپل ټول زور کوي هغه جینۍ به څرنګه وکولای شي په خپل نازک غږ داسې درنې خبرې وکړي که یې کوي هم ستاسې به پرې خندا رانه شي ؟
یا هم ناڅاپه د ټلویزیون په پرده یو بریتو سړی ښکاره شي او وو ایي چې غواړي ښځو ته اوبدل ورذده کړي ، او یوه ښه لویه او سپنیزه میله یې هم په لاس کې وي پرې وبه نه خاندئ ؟
یا هم د خبرونو په مهال یو اووه اته کلن ماشوم راشي د لویانو په پروګرام کې د کمرې مخ ته کیني او سیاسی او اقتصادي خبرونه ولولي که څه هم دویندویی ټول اصلونه مراعات کړي ، په ښه لهجه ، مناسب لحن او د جملو مکثونه او هرڅه په ښه توګه مراعات کړي خو بیا هم تاسې به یې په خبرونو باور وکړئ که څه هم ټول دقیق وي ؟

خو نه تاسې د پهلوانئ له لوبو څخه د راپور لپاره مناسبې ځيري او مناسب غږ ته اړتيا لرئ ، د پخلي او اوبدلو د پروګرام لپاره هم مناسبو ځيرو او غږونو ته اړتيا لرئ ، د خبرونو او نورو پروګرامونو لپاره هم همداسې.
کله چې ليدونکی له تاسې څخه راپور اوري بايد ستاسې د متن ليکوال يې له ياده ووځي اوريدونکی او ليدونکی بايد تصور وکړي چې هغه څه چې تاسې يې وايا ست ستاسې د خپلې ځيرنې او فکر حاصل دی.
پس پام مو وي چې هرڅه هم مسولينو او پروډيوسرانو ته مه سپارئ ، او دې ټکو ته بايد پروډيوسران هم په جدي توګه پام وکړي.

دوهم : د ځيرې تناسب

تاسې بايد هڅه وکړئ د يو پښتون او يو افغان په توګه هغو کسانو ته چې ستاسې پروګرام ګوري او اوري وښاياست چې تاسې له پښتنو سيمو او افغانستانه خبرې کوئ او افغانان ياست ، پام مو وي هغه کسان چې ستاسې پروګرام ګوري هغه ټول له امريکا څخه ندي راغلي او نه يې هم له هغو او د هغوی له جامو سره دومره مينه لري لکه تاسې يې چې لرئ.
کله چې ستاسې پروګرام پښتانه او افغانان ګوري تاسې بايد لکه يو افغان او پښتون وئ ترڅو هغوی موخپل وبولي او د پردي په سترګه درته ونه ګوري ، دا د هغوی په واک کې دي چې بل ټلويژن ونيسي او خبرونه يې واوري ، ښايي ستاسې له دې پردي توب يې ښه رانه شي
.
او که چيرې تاسې ديو کلتوري يا دود يز پروګرام په اړه خبرې کوئ او جامې مو افغانې او پښتنې نه وي هسې مثال به و لري لکه د هغه چا نصيحت چې خپله پرې عمل نه کوي او دا جو ته شوې ده چې هغه بيا اغيز هم نه لري.
خو په هرحال تاسې بايد خپل موډ په ښه توګه سم کړئ مثلاً : مخ ، سن ، رنګ ، دويښتانو ډول ، مزي توب (چاقي) ډنګروالی او نور...

دريم:
جامه مو بايد له پروګرام سره سمه وي:

ويلای شو چې هر پروګرام ځانګړې جامې غواړي. يا په بل عبارت هرويانند بايد له خپل اړوند پروګرام سره سمې جامې واغوندي.
مثلاً: دخبرونو ويانند رسمي جامه، دکلتوري پروګرام چلوونکی ملي او ځايي جامه، دسپورټ چلوونکی آزاده او سپورټي جامه او نور ... ولري.
که د ډاکټرئ د پروګرام چلوونکی چې خلکو د ځينو ناروغيو درملونه په ګوته کوي له خپل واسکټ او ګوشئ سره ښکاره شي نوښه به نه وي ؟.
حتی که شوني وي چې بک ګرونډ صحنې هم مناسبې وي مثلاً که يو ډاکټر په يو روغتون يا درملتون کې خپل پروګرام جوړ کړي او هلته خپلو ليدونکو ته درملونه وښايي او د سپورټ د پروګرام چلوونکی له يولوبغالي څخه څومره به ښه وي او ليدونکی به يې ترپخوا زيات پروګرام وګوري او وبه يې مني.

خلورم:

دپروګرام له وخت سره سمې جامې:

ډيرکله ما په خپلو تلويزيونونو کې ليدلي دي چې حتی په اوړي کې يې دژمي جامې اچولې دي په داسې حال کې چې پروګرام هم په اوړي کې ثبت شوی دی او په اوړي کې دادي خپريږي او ياهم په ژمي کې د اوړي جامې اچوي.
پام مو وي چې ستاسې د پروګرام ليدونکي هغه مهال ستاسې پروګرام ګوري چې له تلويزيون څخه خپريږي او پروګرام هغه مهال له تلويزيون څخه خپريږي چې پروډيوسر او مسولين يې وخت مناسب وبولي.
که يو پروګرام په زمري (اسد) مياشت کې ثبت شوی دی او خپريږي د جديې په مياشت کې نو ليدنکی به څه احساس ولري ستاسې هغه جامې چې ګوري او د کور نه بهر واوري اويخ ګوري، دا همداسې مثال لري لکه د تيرې اونۍ ورځپاڼه هغه خوک نن نه لولي که هرڅومره يې مطالب نه زړېدونکي وي ستاسې د پروګرام منځ پانګه به هم داسې وي چې نه به وي زړه شوې خو بيا هم اوريدونکی يې نه ګوري غواړي تازه تازه شيزونه وګوري.
دغه مسلې ته پام اړين دی چې په ليدونکو اغيز کوي او له تلويزيون څخه د نن ورځې د خيرې او نن ورځې دخبرونو په خپريدلو کې هم مرسته کوي.

ستاسې د څيرې سمون:

ځینې وخت اړینه وي چې ستاسې په څېره کې خندا او موسکا ولیدل شي ، خو ځینې وخت بیا موسکا بیخي هغه د چاخبره عیب وي ، مثلاً تاسې د یو ملي شخصیت د مړینې خبر لولئ او د ټلویزیون ټول کتونکي دومره اغیزمن شوي وي چې سترګې یې نمجنې شوې وي او تاسې د خبر په پای کې موسک شئ یا هم خبر په شوخه لهجه ولولئ نه یوازې به درنه لیدونکی خپه شي بلکه یو ډول سپکاوی ګڼل کیږي.
همدا راز که یو د خوښئ او خندا خبر یا پروګرام وي تاسې تندی هغه د چاخبره ګونځې وي ترپایه مو څېره موسکا ونه لیدل شي اوریدونکی داسې احساس کوي لکه هیڅ چې یې نه وي لیدلي سربیره پدې د هغه زړه د هم مات کړ ، د هغه چازحمتونه چې د دغه پروګرام لپاره یې ایستلي وو هم په اوبو لاهو شول ، ځکه دا پروګرام یو تفریحي پروګرام وو او تاسې یوازې په کتلو او د خپلې څیرې په ډول سره د هغه ټول شور له منځه یوړ.
نو د هرپروګرام لپاره ځانګړې څیره ولرئ یا په بل عبارت په خوښئ خوښ شئ په غم کې غمجن.

د توجه جلبول:
تاسې پرته لدې چې د کمرې په مخ کې مطلب یا متن لولئ تاسې د تلویزیون له لارې د ډیرو خلکو په کورونو کې هم یاست ، د هغوی په کورونو کې له هغوی سره خبرې کوئ ، داسې مه کوئ چې خلک ستاسې له څیرې څخه ستړي شي ، یا یو ډول کینئ او یوازې خوله وخوځوئ چې اوریدونکی آخر په خپل ځای کې تنګ شي زړه یې غواړي چې تاسې لږ وخوځیږئ.
ددې لپاره چې اوریدونکي مو پرینږدي او ترپایه درسره پاتې شي هسې حرکات ولرئ چې هغوی درته ځیر شي تاسې یې له یاده ونه وځئ.
خو هسې هم مه کوئ چې هغه مو د متن منځ پانګه له یاده وباسي او یوازې ستاسې د اداګانو سیل وکړي.

پنځمه برخه:

وروستۍ سپارښتنې:

کله مو چې پورته سپارښتنې ټولې عملي کړې او نور نو چمتو یاست چې کار پیل کړئ نو ددې لپاره چې نور په کار پیل وکړئ دا څو سپارښتنې د وروستي یادښت په توګه په یاد وساتئ.

اول: په متن یا هغه څه چې وایاست باید تسلط ولرئ:

پدې اړه پخوا هم خبرې شوې دي خو دلته یو څه توپیر لري.
که تاسې یواځې د یو مطلب ویاند یاست یعنې اړیاست متن ولولئ، ستاسې ټوله دنده د هغه سم لوستل دي. خو که د کوم پروګرام چلوونکی یاست چې په هغه کې د میلمه د شتون اړتیا وي، نوښه داده چې لږ ترلږه سلام او د پروګرام پیل او د پروګرام معرفي او د پرورګرام خدای پاماني درسره ولیکئ او یاد یې کړئ.
په متن یا هغه څه چې لولئ او وایاست ستاسې تسلط سل په سل کې اړین دی. په هغه څه سربیره چې وړاندې مو وویل او تاسې هم لږ تمرین وکړ اوس وړاندې تردې چې د میکروفون ترشا کینئ په متن د تسلط لپاره لاندې ټکي هم په نظر کې ونیسئ:

الف: د لوستلو او لیکلي شوو څیزونو ترمنځ د توپیر تشخیص

لیکوال هغه متن چې تاسې ته درکوي ښایي د اسې جملې او کلمې یې پکې ځای کړې وي چې یواځې لیکل کیږي او لوستل کیږي نه. مثلاً لیکوال لیکي: کومو مسلو ته چې پورته اشاره وشوه، یا هغه څه چې پورته ولیکل شول ،.

داډول جملې ليکوال د لوستونکي لپاره کاروي نه وياند د اوريدونکي لپاره.
ځيني وخت ليکوال په يو متن کې د يو څيز د توضيح او تشريح لپاره ځيني ضروري يادونې په قوس کې نيسي مثلاً:
افغانانو نننۍ له ويارهډکه ورځ (دخپلواکۍ ورځ)په داسې شرايطو کې ونمانځله چې دهيواد په ګوټ ګوټ کې ترهګرا قدمات دوام لري..
چې دلته ليکوال يو اځې يادونه کوي خو تاسې اړياست چې متن وړاندې لدې چې ستوډيو ته يوسئ بايد پوره پوره مو داڅيزونه سره سم کړي وي.

ب: نښې اېښودنې

دا په ياد ولرئ چې که غواړئ په متن ښه برلاسي وئ او زيات تسلط پرې ولرئ نو په متن کې نښې وليکئ.
مثلاً د نقطو په اېښودلو ، ويرګل او سواليې په څير نښې کولای شي چې ستاسې په کار کې هم آساني راولي او هم تاسې وکولای شئ څرنګه چې وړاندې مو پرې غور کړئ په معنى مو يې ځان پوه کړئ هغسې پرې اوريدونکى هم پوه کړای شئ.
کابو ټول باتجربه ويندويان ځان ته ځانګړې نښې ليکي ترڅو د متن د لوستلو په مهال يې په ياد وي چې مثلاً جمله څرنګه پيل کړي او يا يې څرنګه پای ته ورسوي او يا هم چېرته په کومو جملو ټينګار وکړي.
هغه نښې چې په متن کې يې ږدئ سرک ته ورته دي. تاسې که هرڅو په خپلو سالمو سترګو لاره وينئ خو بيا هم نښو نښانو ته اړتيا لرئ. ستاسې يوه وړه اشتباه د ټول پروګرام د ثبتيدا خنډ کيږي او څه شيبه به ځنډ کوئ بيا به شروع کوئ چې هله مو د غږ آهنګ هم تغير کوي شايد هم چې لحن يا لهجه مو هم فرق وکړي ، چې داکار بيا په تلويزيون کې يو څه زياتې ستونزې زيږولای شي.
حتماً په متن کې نښې ځان ته کيږدئ او پدې برخه کې له ليکوال او پروډيوسر څخه هم مرسته وغواړئ.

ج: نورې خبرتياوې

داهم ډېره ښه خبره ده چې په هغه څه په خبريدا سربيره چې په متن کې راغلي دي په نورو برخو کې هم خبر شئ ، دغه کار به له تاسې سره مرسته وکړي چې ترڅو هرڅومره ژر کولائ شئ په متن کې مسلط شئ.
ددغه خبرتياوو ترلاسه کول بيا په هغه پروګرامونو کې ډېر اړين دی چې هلته بشپړ متن نشته او لکه مرکې ډېرې اړينې دي.
پدې برخه کې هغه ليکوال يا هغه څوک چې ورسره مرکه کيږي ښه معلومات درکولائ شي.

روغتيا او آرامښت:

کله چې ټاکل شوې وي پروګرام ثبت کړئ تاسې بايد داسې پلانونه وکړئ چې په ښه روغتيا او آرامښت سره ستوډيو ته لاړشئ.
په ډاډ سره ويلی شو چې ستاسې ستړيا او غوسه په پروګرام اغيز کوي ، د ستړي ويناند غږ يا د هغه ويناند غږ چې زکام وي خپل اصلي حالت له لاسه ورکړی وي او د اوريدنکي دخوښې وړ غږ ندی ،مګر دا چې تاسې وغواړئ د يوزکام ويناند رول ولوبوئ !
ځکه نو په تيره هغه ويندويان چې هره ورځ پروګرام لري بايد ښه صحت ولري او په بشپړه توګه آرام او هغه دڅاخبره عادي وي.
يوه تجربه هم داده چې له ويندويې وړاندې د يو يادوه ګيلاسونو نيمه ګرمو اوبو څښل هم ګټه لري.

دريم: مرښت او وړی توب:

تاسې بايد پوه شئ چې په څرنګه معده ښه کار کولی شئ ؟ زه فکر کوم چې په ډېره ډکه معده يا ډېره تشه ګېډه هم نشئ کولای په ښه توګه پروګرام وړاندې کړئ.
خپل ځان وازمويئ په دې اړه هم يوه بله تجربه داده چې وړاندې له دې چې دپروګرام ثبت ته لاړ شئ په اوبو کې لږ دليمو اوبه وڅښئ ترڅو چې حلق مو وچ نشي.

څلورم: مناسبې جامې:

د مناسبو جامو منظور هغه جامې دي چې تاسې پکې آرامه وئ ، تاسې څرنګه کولائ شئ چې له نرمې موسيقئ سره په ډېره آرامئ د رحمان بابا يو غزل ولولئ په داسې حال کې چې

په بوټونو کې مو پښې له میخ څخه ځوریږي او تاسې هم ورته نور طاقت نشئ راوړلای او ځان سره کشوئ ؟ !

پنځم: مناسب وخت

ځینې ویندویان باوري دي او دايې تجربه کړې ده چې له ماسپښین وروسته ویندویي د سهار له ویندویۍ څخه ډیره ښه ده یادا چې هغه مهال غږ ډیر ښه آهنګ لري.
یا په بل عبارت هرځومره چې د ویندويۍ کار له سهاره لیرې کیږي دومره ښه کار کولائ شو . ځینې هم وایې چې نه هسې نده خو بیا هم تاسې ځانونه وازمویئ.

شپږم: باید پاک او مرتب وو

ښایي تاسې فکر وکړئ چې نو په راډیو کې به دا پاکیزګي څه په درد وخوري ځکه چې هلته مو څوک نه ویني یو اځې ته یې او تخنیکر نو که پاکې جامې ونه لرو څه پروا لري.
فرض کړئ مازیګر له اداري ووتلاست غواړئ چکر ووهئ که پاک وئ نو له دغه چکر څخه به ډیر خوند وانه خلئ ؟
کله چې ستاسې ماشوم یا میرمن پاکه او ښکلي درسته ناسته وي خوښ به نه وئ ؟
له دې به تیر شو موټر خو به ډیر ځغلوئ ، که په یو ککړ او هغه دچاخبره غورازه موټر کې ناست وئ ډیر به ښه احساس ولرئ که په پاک او ښکلي موټر کې ؟
که نور باور نه کوئ ورشئ له یو مستري او یوبل کارګر نه پوښتنه وکړئ چې کله یې جامې پاکې وي ښه په خوند کار نه کوي ؟
دا خو پریږده چې په تلویزیون کې پاکیزګي شرط ده ، بلکې په راډیو کې هم کله چې یو ویاند پاک وي ، ښه احساس لري په ښه احساس کار کوي او ښه خپله دنده اجرا کولئ شي تاسې به کله هغه رستورانت ته تللي یاست چې ډیر ښه روښانه وي ښه هوا ولري او ښه پاک وي هلته که ډیرې پیسې هم ورکړئ او خوراک یې هم څومره ډیر صفتي نه وي خو بیا به هم ښه احساس ولرئ همداسې ویندویي هم ده.
یووخت کې مې د یودوست په کور کې یو افغان ټلویزیون کتلو ، دهیواد یو ادیب چې په ښه معتبره راډیو کې هم کار کوي میلمه وو ، دهغه جامې که څه هم پاکې وې خو سمې یې نه وې اچولې او هغه څه چې یې لاندې اغوستي وو په غاړه کې بهر ښکاریدل ، که هرڅو به یې ښې

خبرې کولې خو زموږ يې له جامو سترګې نه اوښتلې او موږ ته يې زور راکاوه چې ولې يې جامې داسې وي.
که خپله يې هم فکر شي خپه به وي ، که دراډيو وياند هم وي جامې يې سمې نه وي يو قسم يې زړه هغه د چاخبره کښاله کيږي.
تاسې تراوسه په کوم ټلويزيون کې داسې وياند ليدلی دی چې د ډيرو سګرټو د څکلو يا ... له کبله يې غاښونه ژيړ وي ؟ خو نه به مو وي ليدلی پس تاسې هم نه غواړئ داسې وئ .
او دا له ياده مه باسئ چې تاسې د موډ او سمبل په توګه په ټولنه کې ارزښت لرئ موډ هم تاسې خپروئ او خلک له تاسې نه ذده کوي ، پس مثبت اوسيږئ.

اووم: دکار ځای هوا :

بې له شکه د سټوډيو يا دکار د ځای هوا هم ډير اغيز لري. ډيرئ ويندويان په سټوډيو ګانو کې په تيره کله چې پرې د سټوډيو د پروجکټورونو وړانګې هم لګيږي خولې کيږي په تيره بيا هم په اوړي کې چې بيا په هغه کچه چې لازمه ده ښه ويندويي نشي کولای.
همدا رنګه ډير کله ساړه وي وياند اړ دی چې بخارئ ولري ، هلته که د هغه زنه لړزيږي نو بيا به يې ويندويي څه مزه ولري.
داټکی هم پروډيوسرانو ته د اهميت وړ دی او هم خپله وياند ته.

اتم: آرامه ځای

که په چوکئ او دميزتر شا ويندويي ته کينئ نو پام مو وي چې په ښه توګه په متن تسلط ولرئ.
زما په ياد دي ډير داسې وختونه راغلي دي چې د ويندويئ په وخت به مې د چوکئ بدلولو ته اړتيا پيدا شوه ، ځکه په هغه چوکئ به نو شوم کيناستلای.
يابه هم ځينو چوکيو غچ غچ کاوه چې دغې مسلې به ډير راته کار ګران کړ ، خو په هرحال تاسې بايد ډير پام وکړئ وړاندې تر دې چې ويندويي پيل کړئ بايد هرڅه مو سم کړي وي.

نهم: په متن کې موسيقيو کې ته پام

هر کله چې یو پروګرام د اوریدلو لپاره چمتو کیږي نو موسیقۍ ورسره میکس کیږي یا پرې زیاتیږي چې که تاسې وړاندې له هغې موسیقۍ واورئ دا به ډیره ښه خبره وي ځکه چې ښايي تاسې له هماغې موسیقۍ سره سم وکولائ شئ خپل غږ ته ډیر اغیز ورکړئ.
ځینې وخت ویندویان په متن کې هغه موسیقي چې له متن سره خپریږي خپله هم کراره کراره اوري ترڅو خپل غږ ته زیات پام وکړي او هغه ته احساس ورکړي.

لسم: د غږ بیا اوریدل
که هرڅومره تخنیکر په خپل کار کې پیاوړی هم وي بیا هم د غږ په لیول کې ورسره ملګرتیا وکړئ. وړاندې له هغه چې غږ نور د خپراوي لپاره لاړشي نو یوځل یې بیا خپله هم واورئ.
خو ترټولو ډاښه خبره ده چې وړاندې لدې چې ثبت پیل شي نو یوه ټوټه غږ ثبت کړئ او یوځل یې واورئ.
په تلویزیون کې هم د اصلي ثبت له پیل وړاندې خپل غږ او تصویر وګورئ.

شپږمه برخه:

کله مو چې ثبت پیل کړ

کله چې ثبت پیل شو یعنې ستاسې کار وروستي پړاوونه کچ کول نو له هرڅه زیات باید په ځان مسلط وئ.
د ثبت په مهال باید تاسې له ټولو طبیعي او هغو امکاناتو چې په لاس کې یې لرئ ښه استفاده وکړئ او له ټولو هغو استفاده وکړئ ترڅو ښه وځلیږئ.
وياند که هرڅومره په خپل کار کې استاد وي بیا هم کله چې د پروګرام د پیل علامه ورکول کیږي لږ څه هیجاني کیږي ، خو بیا دغه هیجان ډیر ژر ختمیږي.
تاسې کله چې د میکروفون ترشا کینئ باید ټول بهر څیزونه هیر کړئ ، باید ټول فکر مو خپل متن او خپل پروګرام ته وي.
داسې احساس ولرئ چې بس نور نو په ژوندئ توګه دادي له اوریدونکو سره یم او هغوی هم هغه د چاخبره دزړه په غوږو راته څیر دي.
کله چې تاسې په خپل ځان پوره مسلط وئ نو بیا کولائ شئ ټول هغه حقونه چې په متن یا وینا کې یې باید ادا کړئ ښه ادا کولائ شئ.
لانـــدې څیزونـــــه هـــــم درســـــره ډیـــــره مرســـــته کـــــوي او اړیـــــن دي.

اول: ډاډ

کله چې مو ښه تمرین کړئ وي په خپل متن هم ښه لاسبري یاست بیانو د دې ځای نه پاتې کیږي چې تاسې په ځان ډاډ ونه لرئ.
په ښه ډاډ سره ستوډیو ته ننوزئ دا هم په یاد ولرئ چې ټوله ستوډیو او امکانات ددې لپاره چمتو شوي دي ترڅو تاسې پکې خپله ښه اجرا ترسره کړئ.
له اوله ډاډ ولرئ چې څومره کیدلئ شي په هغه توګه مطلب ښه ولولئ ، په ټول ډاډ سره ننوزئ او په پوره ډاډ سره خپل مطلب ثبت کړئ.

دوهم: تمرکز ، او پوره پام

دا وروستي پړاوونه دلته نور څه ندي پاتې یواځې داپاتې دي چې تاسې خپل مطلب په ترټولو ښه توګه ثبت کړئ ، ستاسې وینا ښکلې وي او په ښه توګه د لیکوال منظور تر اوریدونکي پورې ورسوئ پس همد ې ټکي ته مو باید پام وي.
دلته باید داسې فکر وکړئ چې هرڅه له ستوډیو بهر پاتې شوي دي یواځې تاسې یاست او هغه مطلب چې ثبتول غواړي.

تاسي ټول ځيزونه بايد له ياده وباسئ ترڅو ښه وکولائ شئ خپل مطلب ته ځير شئ او ټول تمرکز مو خپل متن ته وي.
يوه ساده لاره هم پدې اړه داده چي سترګې پټي کړئ او څو ژورې ژورې ساګانې وباسئ.

دريم: مطلب ته اهميت ورکړئ

هرپروګرام چي جوړيږي ديوې اړتيا لپاره جوړيږي ، او هرپروګرام خپل ځانګړي مينه وال لري تاسي چي ستوډيو ته لاړ شئ ، پدې ستاسي کار نشته چي دا پروګرام د چالپاره دی ؟ د پوهانو ، ماشومانو ، اديبانو او نورو تاسي يواځې د متن د لوستلو مسوليت په غاړه لرئ پس پروګرام مو ډير مهم دی او ډير اهميت ورته ورکړئ.
همدا تاسي ياست چي کولای شئ دهغه پروګرام اهميت زيات کړی نو هلته به بريالی وياند ياست چي په ښه توګه خپله دنده اجرا کړئ.
دا مو بايد په ياد وي چي هر پروګرام ځانګړي مينه وال لري ، که سپورتي پروګرام اجرا کوئ که روغتيايي يا هرډول پروګرام تاسي اړياست په ښه توګه يې اجرا کړئ.

څلورم: له اوريدونکي سره خبرې وکړئ

تجربو ښوولې ده چې د ويندويې په مهال بايد هسې خبرې وکړئ لکه له اوريدونکي سره چي مجلس کوئ.
تاسي دهمدې اوريدونکو لپاره مطلب لولئ او يا زيار کالئ نو پدې سربيره چي اوريدونکی بايد هغه څه چي تاسي وايي په يو ځل اوريدلو درک کړي بايد خپل اوريدونکی په خپل ذهن کې انځور کړئ چي تاسي دغه اوريدونکي ته خبرې کوئ ، هله به وپوهيږئ چي په څومره ښه توګه هماغه اوريدونکي ته چي ستاسي په ذهن کې ناست دی او راډيو ته په کلکه غوږ نيولی دی ښه پوه کړئ.
زموږ په راډيوګانو او ټلويزيونونو کې ويندويان هسې خپل مطلب لولي ته به وايې چي د کومې محکمې امر لولي.
په ټلويزيون کې هم داسې سر ښکته اچوي او خپل کاغذ ته ځير وي ، هيڅ دافکر هم ورسره نه وي چي اوس به اوريدونکي زما پروګرام اوري.
ځيني خو هم يواځې د مسولينو له ويرې يواځې د کلمو سمې بڼې لولي نور په دې کيسه کې هم ندي چي اوريدونکی به اوس څه احساس لري.؟

په تیره خو په ټلویژنی مرکو کې ، ویاند هغه کاغذ ته ځیر وي چې بل چا ورته لیکلی دی او کله کله خو هم تکرارًد ښاغلی فلانی او ... کلمې چې په کاغذ لیکل شوې د پوښتنو ترپایه لولي.
خو یوځل بیا ټینګار کوو چې تاسې باید په خپل ذهن کې یو اوریدونکی انځور کړئ هغه ته خبرې وکړئ ، دلته به درته پته ولګي چې تمرین څومره اړین دی.

پنځم: له مخاطب سره صمیمي اوسئ

ستاسې پروګرام که دهرچا لپاره دی ، د ماشومانو لپآره ، د لویانو لپآره یاهم د پوهانو لپاره باید اوریدونکی مو په ذهن کې ناست وي او تاسې ورسره په پوره پوره صمیمیت خبرې وکړئ.
وایي د راډیو یو وتلي ویاند به ورسره خپل یو ملګری ستوډیو ته بیولو ترڅو هر وخت چې د هغه له څیرې څخه د صمیمیت او موسکا لیرې کیږي هغه یې پرې غوږونه راکاږي او بیرته یې خپل صمیمیت او موسکا یاد ته ورشي.
همداسې په ټلویژن کې تاسې باید په پوره صمیمیت له اوریدونکي یا لیدونکي سره خبرې وکړئ.
باید اوریدونکی یا لیدونکی داسې وانګیري چې تاسې سربیره پر دې چې یو ښه وتلی څوک یاست بلکه په پوره زړه سوي او صمیمیت سره ورسره خبرې کوئ.
تاسې خو څه له اوریدونکي سره خپه نه یاست چې ورته په ترینګلې لهجه خبرې وکړئ ، یاهم هغه وویروئ.
اوداهم له یاده مه باسئ چې کله تاسې د مایکروفون یا کمرې مخ ته کیناستلاست نو باید په اوریدونکي یا لیدونکي خپل ویاړ هغه د چاخبره وپلورئ.
ډیرکله اوریدونکي یا لیدونکي وایي: یاره فلانئ ویاند څومره ځان ته په غوره کې دی .

شپږم: د شاوخوا حرکاتو ته نه پاملرنه

دویندویې په مهال ښایي په هغه متن ، ښیانو او سپارښتنو سربیره نور حرکتونه او پیښې هم ستاسې نظر جلب کړي ، چې دا چاره د راډیو په نسبت په تلویزیون کې ډیره شوني ده.
ځکه چې د تلویزیون په ستوډیو کې د ستوډیو له څراغ او تخنیکر پرته نور کسان هم شته ، لکه دصحنې مدیر ، لیکوال ، پروډیوسر یا کتونکی.

د کمرې چلوونکي هم له خپلو مسولينو څخه په ګوشۍ کې معلومات اخلي چې کمره څرنګه کړي نو د هغوی ځرا غونه هم کله مړه او بل شي چې دا پيښې بايد ستاسې په تمرکز اغيز نه وکړي ، تاسې ددې په څنګ چې د کمرو حرکت څارئ او نورې اشارې هم اخلئ بايد اجازه ورنکړئ چې دا ځيزونه مو په پام بل خوا کړي.
په راډيو کې هم همداسې ، تاسې چې کله خبرې کوئ او د ستوډيو له ځراغ پرته نورې باريکئ هم شته چې ستاسې پام بايد ورته وي ، خو دا ځيزونه بايد ستاسې په کار کې هيڅ اغيز هم ونه کړي.
يا لنډ به ووايو چې هيڅ حرکت بايد د کار په مهال ستاسې پام بل خوا کړي.
چې دا چارې زياتره د تخنيک له کوټې څخه چې د دوه ښيښو په وسيله له ستوډيو څخه هم بيل دی ترسره کيږي ، زياتره وخت هلته له تخنيکرانو سره خلک ناستې ولاړې کوي چې ښايي تاسې ته لاس هم وخوځوي ، او که درسره شوخي لري نو هلته خو نو بيا خه کو ې .
او لکه له ستوډيو بهر که پروګرام وړاندې کوئ يا د کوم پروګرام ويندويي کوئ نو هلته بيا دا حرکتونه زيات ليدل کيږي ، چې که تاسې په ځان بشپړ باور ولرئ نو دا ځيزونه بيا ستاسې په کار اغيز نه شي کولای.
خو تاسې بايد يو اځې په هغه څه چې درکړل شوي دي لکه متن ، د ځراغ بليدل او مړه کيدل او يا نور د پروګرام د پيل او پای نښانې په نظر کې ولرئ نه بل ځيز.

اووم: حرکتونه

تاسې کې د تلويزيون د کمرې په وړاندې متن لولئ ددې ترڅنګ چې د يو مړي غوندې بايد متن ونه لولئ بلکه دا هم نشئ کولای چې د خپل حالت ته بدلون هم ورکړئ.
خو زما وړانديز دادی چې په راډيو کې هم بايد له پيله ترپايه خپله يوډول ښه وساتئ ځکه دا چاره ستاسې په غږ کې سل په سل کې اغيز کوي.
کله چې تاسې غوسه وئ نو ټول اوريدونکي په آسانۍ سره کولای شي ستاسې په غږ کې په غوسه پوه شي.
او يا کله چې تاسې طنز لولئ کولای شئ لاسونه وخوځوئ او يا هم ولي پورته واچوئ چې دلته تاسې لکه يو هنرمند هسې کار ته اړتيا لرئ.

یو بل ځیز چې دلته یې یادول مهم دي هغه دادي چې تاسې باید د لانګ شاټ ، یا میډیم شاټ تصویرونو په مهال چې کله مو پښې هم ښکاري باید ډیر پام مو وي چې له پښو سره زیات احتیاط وکړئ چې درنه پرانستې پاتې نشي.

اوومه برخه:

که څه هم مرکه پخپله یوډول راپور او راپور هم غالبا له مرکې سره مل وي ، خو له دې دواړو څخه هر یو په راډیو او ټلویزیون کې ځانګړی ځای او مفهوم لري چې موږ هم همدغه اصل ته په پام سره مخ په وړاندې ګامونه اچتوو .
که ځینې ملګري وایي چې آسانه کار په راډیو او ټلویزیون کې مرکه ده خو په لږ پام سره به دې پایلې ته ورسیږی چې هغه هیلو او تمو ته په پام سره چې له یوې مرکې څخه کیږي نو بیا به هم ځیر شي چې دډله ایزو رسنیو یو ترټولو مهم کار هم مرکه ده.
یوه دقیقه مرکه کولای شي حیرانوونکې پایلې په لاس درکړي او واقعي پوښتونکی یا مرکه کوونکی باید د ډیر معلومات ولري.
په پرمختللو هیوادونو کې د هرې برخې لپاره ځانګړي خبریالان روزي لکه: جنګي خبریالان ، هنري ، اقتصادي ، سپورټي او نور ځکه نو هرخبریال هرکاره نه جوړیږي او پخپله ځانګه کې کافي معلومات ترلاسه کوي.
ځینې هغه استادان وایي چې د تحقیق یوه ترټولو ښه لاره مرکه ده. مرکه د اطلاعاتو د ترلاسه کولو لپاره ډیره ښه او ساده لاره ده.
ځینې داسې کارپوهان شته چې ځینې مطالب نشي کولای ولیکي خو په آسانۍ سره کولای شي په مرکې کې یې ووایي او همدارنګه دلیکلو په وخت پام هم زیات کوي.
ځکه نو ځوک چې د راډیوټلویزیون یا هم نورو مطبوعاتي دفترونو لخوا د مرکې لپاره استول کیږی د هغوی دنده د متن له لوستونکي څخه سخته ده.
مرکه کوونکی اړ دی چې هسې اخلاقي او علمي وړتیاوې ولري چې هغه چا سره چې مرکه کوي داسې صمیمي او د اعماد رابطه ټینګه کړي چې هغه شوق ، هیجان او د مسولیت احساس وپاروي.
مرکه په حقیقت کې یو شفاهي او دقیق پوښتنلیک دی چې هیڅ د شک ټکی نه پریږدي او د اطلاعاتو د ترلاسه کولو لپاره ډیره کاریدونکې لاره ده.
مرکه په دوه بڼو ترسره کیږي:

اول: له وړاندې ټاکل شوې وي

دا ډول مرکه معمولاً د موضوع په همغږۍ او له پخوانۍ ژمنې سره سم ترسره کیږي.

دوهم: ناڅاپي

ناڅاپي مرکې چې کله ورته ګزارش هم ويلی شي ځوک چې ځواب ورکوي د حاضرينو له منځ
څخه غوره کيږي له مکاني نظره هم دا ډول مرکه په دوه برخو ويشلی شو .
الف: په دننه ځايونو کې (پلاتو)
ب: په بهر ځايونو کې (لوکيشن)
هره مرکه يا ګزارش که د وخت او هغه لګښت له مخې چې پرې راځي ګټوره نه وي نو بې
ګټې ده.
د هرپروګرام د پوښتونکي ژبه د زرګونو بلکې د ميليونونو خلکو ژبه ده. ځکه نو کومې
پوښتنې چې مطرح کيږي بايد په ډاګه او روښانه وی او هڅه وکړي چې مناسب ځواب
ترلاسه کړي.
ښکاره خبره ده چې هره مرکه بايد يوځه اوريدونکي ته وروښيي او يا لږ ترلږه د مطرح شوي
پوښتنې ځواب ترلاسه کړي. مرکه کوونکی که له چارواکي سره خبرې کوي نو ښه خبره ده
چې د ډيرو په خيراغلې او تشريف مو راوړ په ځای ډير ځير واوسي چې د مرکې حق ادا
کړي.
ډير داسې مرکه کوونکي شته کله چې له چارواکي سره مرکه کوي ، نوخپله ورته کيني هغه
يې خوشې کړی وي چې څه وايي هغه وايي ، خپله ځان تـه لا د پوښتنې جرات هم نه ورکوي
چې د اوريدونکي پداسې وخت کې له مرکې ښه نه راځي.
ياهم د وړوکوالي احساس کوي ، خبرې په مهرباني وکړئ ، که ممکنه وي او ... کلمو پيلوي
چې هم ځان وړوکی کوي خو پـه حقيقت کې ورسره ميليونونه کسان چې د هغه پروګرام
اوري يا ګوري هم وړوکي کوي.
خو له عامو خلکو سره په کوڅه او بازار کې هسې پوښتنې کوي تـه بـه وايې چې خپله د
رياست جمهوري له مانۍ څخه راوتلی دی او يوډول احسان په مرکه ورکوونکي اچوي.
کله چې له کوم مجرم سره هم مخ کيږي هسې چلند کوي ته به وايي چې خپله يې په معصوم
او پاک دی هيڅکله هم ترې خطانه کيږي ، ياهم قاضي دی.
دلته خو ټکي يادول غواړو
اول: دهرډول خبرو اترو لپآره بايد ستاسې کلتور ، خبراوی او جامـه مناسبه وي يا پـه بل
عبارت ستاسې شخصيب بايد د مرکه ورکوونکي له شخصيت سره په بشپړه توګه برابر وي
ترڅو ښه وکولای شئ هغه مو په آسانۍ سره ومني او ستاسې شتون سپکاوئ ونه ګڼي.

یو شل کلن ځوان چې رنګارنګ کمیس او ډولي پتلون یې اچولي دي نشي کولای په هغه توګه چې لازمه ده له دیني شخصیتونو او علماوو سره اړیکې ټینګې کړي ، او هغه د چاخبره هر اړخیزه مرکه واخلي.

دوهم: د هغه ځای چې پکې مرکه کوئ دود او آداب مراعات کړئ ، او د مرکه ورکوونکي ګروهنو ته احترام او پام وکړئ.
که کوم مسجد یا کور ته ولاړاست چې خلک هلته بوټونه دننه نه وړي تاسې هم خپل بوټونه بهر ته یوسئ.

هغه ټکي چې باید پرې وپوهیږئ
اول: مرکه کوونکی باید پوه شي چې د دغه مرکې موخه څه ده
دوهم: د مرکې پیل باید داسې وي چې هم د اوریدونکي پام جلب کړي او هم یې موضوع ګوتو ته ورشي.
مثلاً: پدې ورځو کې داسې ویل کیږي چې ... البته دا موضوع ...

- څه موده وړاندې چارواکو وویل چې .... خو هغه څه چې نن ورځ پښیږي د چارواکو د څرګندونو خلاف دي...

دریم: پوښتنې باید لنډې دقیقې او روښانه وي. هره پوښتنه باید په ترټولو لنډې جملې کې بیان شي او په عین حال کې باید بشپړ بیان ولري او روښانه وي.
روښانه پوښتنه کولای شي روښانه ځواب ترلاسه کړي. ځکه نو ښه خبره ده چې ټولې هغه برخې چې پوښتنه پکې شته ده باید جلا شي ، البته کله کله داسې هم پېښیږي چې مرکه ورکوونکی د څو پوښتنو ځوابونه په یوځل وړاندې کوی.
که تاسې د هرې ساده پوښتنې لپآره اړ شئ چې سمه جمله پیدا نه کړئ او یا هم بشپړوونکې نه وي نو هم به مرکه ورکوونکی داسې وانګیري چې تاسې نه مطالعه لرئ او نه هم پدې اړه درسره پوره معلومات شته.
څلورم:
پوښتنې باید له اوله یعنې له مهم ټکي ترپایه په منظمه توګه مطرح شي یو به هغه وي چې تاسې به اړیاست چې یوه فوري پوښتنه وکړئ یعنې داسې څه وویل شي اوریدونکو ته یې روښانول اړین وي.

او یاهم یوه پوښتنه ډیر اوږد ځواب وغواړي ، خو بیاهم تاسې باید هڅه وکړئ چې لومړئ مهمې مسلې وپلټئ او په تدریج سره وړو مسلو ته راشئ.
پنځم:
پام مو وي هغه څه چې مرکه کوونکی وایي چې ستاسې د پوښتنې ځواب وي نه داسې چې تاسې له اسمانه خبرې کوئ او مرکه کوونکی مو له ځمکې څخه په بابولالو سروي.
زیاتره وخت مرکه کوونکی هڅه کوي ستاسې له پوښتنې څخه ځان بلې خواته کړي ، په تیره هم چارواکي یا هغه څوک چې پرې نیوکې شوې وي ، تاسې باید اجازه ورنکړئ چې له پوښتنې مو لیرې شي.
شپږم:
د مرکه ورکوونکي ځوابونو ته ځیر واوسئ ځکه چې ډیرې پوښتنې داسې پیدا کیږي چې له اوریدونکي سره پاتې کیږي ، او ستاسې ورته پاّم نه وي شوی.
یواځې په هغه پوښتنو چې ستاسې په کاغذ لیکل شوې دي پرې بسنه مه کوئ ، هڅه وکړئ ډیر معلومات تر اوریدونکي پورې ورسوئ او هغه موخه چې تاسې یې د مرکه په ترسره کولو کې لرئ تر ډیره ورته ورسیږئ.
اووم:
کله په ډیره ځیرکئ سره کولای شئ ځینې ځوابونه تکرار کړئ مثلاً یو چارواکی په خپله مرکه د دې پوښتنې په ځواب کې وایي:

- ښاغلی... ستاسې رسندویي او تبلیغاتي اړخ کمزوری دی فکر نه کوئ چې د رسنیو له لارې تبلیغات به هم د ښار په پاکولو کې مرسته وکړي ؟
- بلې دې مسلې ته هم باید پام وشي.

تاسې کولای شئ دده ځواب بیرته تکرار کړئ.

- بلې دې مسلې ته هم باید پام وشي ! نو لدې داسې څرګندیږي چې پخوا ورته پام ندی شوئ ؟

یاداسې نور...
داهم په یاد ولرئ چې د مرکې له موخو څخه یوه داهم ده چې هغه ټکي چې تراوسه ورته پام ندی شوی د هغه یادول او هغې ته پام جلبول دي.
مرکه یواځې د طلوع تلویزیون په څیر د نیوکو د ټولګې معنی نه لري.

اتم: خپل معلومات هم د پوښتنې په چوکاټ کې واچوئ ترڅو له مرکه کوونکي سره د لا زیاتو معلوماتو په برسیره کولو کې مرسته وکړئ.
یو به هغه وي چې مرکه کوونکی په هغه اړه معلومات ونه لري نو بیا کولای شی په اړه یې تاسې خپله معلومات وړاندې کړئ او وو ایئ چې د هغه معلوماتو له مخې چې د دغه پروګرام ځیړونکو په لاس راوړي دي.
نهم:
بلې خو اته لاړ نشئ ، که څه هم ډیر احتمال د مرکه ورکوونکي دی چې بلې خو اته لاړشي خو تاسې باید ډیر ځیر وئ چې هغه هم په بشپړه توګه کابو کړئ څه وار خوددې شو چې تاسې خپله هم په بله ولاړ شئ.
لسم:
دا له یاده مه باسئ چې ستاسې پروګرام د ټولنې بیلا بیلې پرګنې ګوري او اوري. ځکه هم نو ډېر روښانه او د پوهاوي وړ ځواب ته اړتیا لرئ.
مثلاً که د کورجوړونې په اړه خبرې کوئ یا هم د اقتصادي مسایلو په اړه خبرې کوئ مرکه کوونکی فیصدیو ته مخه کړي ، او یو اځې وایي چې سږ کال د تیر کال په نسبت دومره فیصده زیاتوالی لرو دومره فیصده کموالی لرو چې د څلورو کلونو وړاندې په نسبت دومره زیاتوالی یا کموالی کیږي نو اوریدونکی او لیدونکی به ورته یو اځې موسک شي نور به پدې پوه نشي چې نو دقیقاً څومره لاسته راوړنه لرو ، چې دلته تاسې د مسولیت په نه درک یا په کمزورئ تورن کیږئ که څه هم تاسې به پرې ښه وپوهیږئ.
دلته باید تاسې بیا پوښتنه وکړئ چې مرکه کوونکی درته بشپړ او روښانه ځواب وړاندې کړي چې دومره کورونه مو جوړ کړي دي یا دومره لکه ، میلیونه یا میلیارډه افغانئ عاید لرو چې د تیرکال عاید مو دومره میلیونه یا ملیارډه افغانئ وو.
او بیا وروسته دا پوښتنې هم مطرح کړئ چې دا کورونه چیرته جوړیږي ؟ چاته به ورکول کیږي ؟....
دا هغه پوښتنې دي چې ستاسې اوریدونکی یا لیدونکی غواړي پرې وپوهیږي ، پدې صورت کې به مرکه کوونکی هم دقیق شي او هغه د چا خبره لافو ته به نه مخه کوي او په خپل قول به هم بیا ولاړ پاتې کیږي.
یوولسم:

د مرکه ورکوونکي نوم او دنده په بشپړه توګه یاد کړئ. مثلاً ... ښاغلی ډاکټر ... د ... مشر یا هم. ښاغلی جنرال ... د .... قوماندان ....

کله چې تاسې د هغه نوم اخلئ هغه ویاړ کوي او یوڅه احساس هغه د چاخبره پکې زیاتیږي او بې شکه ستاسې په پوښتنو هم اغیز کوي.

که مرکه اوږده وي نو دا نوم یو یا دوه ځله تکرار کړئ ترڅو هغه کسان چې په نیمایي کې له مرکې اوریدلو یا لیدلو سره یوځای کیږي هم پدې پوه شي چې څوک دی او څه کاره دی.

دولسم:

ستاسې په لږ بې پروایئ سره د مرکه ورکوونکي زیاتي خبرې له اصلي ځواب څخه څو چنده زیاتیږي.

موږ ډیر دا عادت لرو کله چې د خبرو لپآره فرصت پیدا کوو ډیر په جزیاتو خبرې کووا و د تملق کلمې ډیرې کاروو یا هم ځان ستایو او کله هم له دغه فرصت څخه د راتلونکو مرکو د احتمال لپاره کاروو.

ډیره پېښیږي چې د مرکه ورکوونکي ټول ځواب یو اځې یوه لنډه جمله وي خو هغه په سلام او د شعر او حدیث په ویلو او د پروګرام له کارکوونکو څخه په ډیرو مننو سره ډیر وخت تیر کړي وي.

کله هم دغه زیاتي ویناوې ایډیټ کیږي خو هرکله هم نه وي.

دیارلسم:

تاسې هم له ډیرو مننو او ژورو ښه راغلیو څخه ډډه وکړئ او اصل مطلب بیان کړئ، ځکه چې له بل هرچا تاسې خپله ښه پوهیږئ چې د راډیو ټلویژن وخت له هرڅه مهم دی.

څوارلسم: که کوم ځواب ستاسې په خوښه نه وي نو په ډاګه مه وایاست چې زه نشم کولای ستاسې دا ځواب ومنم ځکه ... دا چاره له مرکه ورکوونکي سره ستاسې د ټکر په معنی ده او ښایي بیا ونشی کولای چې په زړه پورې مرکه ترلاسه کړئ.

تاسې خپل مخالفت داسې هم بیانولای شئ.

- ماتراوسه فکر کاو ...
- ستاسې دا دلیل د ډیرو هغو کسانو لپاره چې تراوسه یې زما په څیر فکر کاوه چې .... د پام وړ دی ... خو

پام مو وي چې تاسې مرکه کوی نه مباحثه، تاسې له هغه څخه پوښتنې کوئ او هغه خپل نظر وایي که سم وي که ناسم.

دامو باید په پام کې وي چې تاسې یوائې د پوښتنې حق لرئ او دځواب حق له مرکه ورکوونکي سره دی او تاسې اړ نه یاست چې هغه له خپلې عقیدې واوړئ نه ستاسې دنده داده.
پنځلسم:
دهغه پوښتنو له مطرح کولو څخه چې ځواب یې معلوم وي ډډه وکړئ ، مثلاً تاسې له چا پوښتنه کوئ: چې ستاسې په نظر حجاب ښه دی ؟
شپاړسم:
کله چې مرکه ورکوونکی خبرې کوي باید ستاسې پام هغه ته وي .
تاسې له هغه پوښتنه کوي او دا طبیعي ده چې هغه تاسې ته ځواب وایي او هیله لري چې تاسې یې ځواب ته ځیر وئ. ځینې ویندویان په مرکو کې یوائې هماغه لیکل شوي کاغذ ته ګوري او بس دې ته انتظار وي چې څرنګه مرکه ورکوونکی وروستی جمله ووایي نو خپله بله لیکل شوې پوښتنه مبارکه مطرح کاندي.
اولسم:
د ځینو کلمو او جملو په معنی کې ځیر واوسئ. ډیر کله داسې کیږي چې سخت ویوکي کاروي یا داسې اصطلاحات کاروي چې هرڅوک یې معنی نه پوهیږي.
دغه ډول ویوکو او اصطلاحاتو ته مو ډیر پام وي ځکه چې له هرچاسره فرهنګونه نشته چې ستاسې دانګلیسي او عربي مبارکې کلمې وژباړي چې دا به څه معنی لري ؟
چې دا بحث هم هغه بحث ته راجع کیږي چې وړاندې مووویل تاسې باید په یاد ولرئ چې ستاسې پروګرام دټولنې هره طبقه او پرګنه ګوري باید دهغوی په ژبه خبرې وکړئ.
اتلسم:
ډیرکله مرکه کوونکي دهرې پوښتنې په سر کې وایي: وبخښئ که پدې اړه هم معلومات ورکړئ یا مهرباني وکړئ...
کله چې یوڅوک ستاسې بلنه منې او له تاسې سره مرکې ته حاضریږي نور دې ته اړتیا نشته چې تراخره ترې بخښنه وغواړئ او دومره ډیره مهرباني پرې وکړئ چې اوریدونکی یا لیدونکی ستړئ کړئ !.
یا هم له چارواکو سره په مرکو کې وایو :
محترم وزیر صاحب !... که مهرباني وکړئ...
کیدای شي پدې اړه زموږ اوریدونکو ته معلومات ورکړئ چې....

یاهم وایو چې زموږ ځینو اوریدونکو غوښتنه کړې چې تاسې ورته د... په اړه ووایاست.
هرڅوک خپله دنده لري ، که وزیر دی که ولسمشر دهغه دنده ده چې د خپل ملت لپاره خدمت وکړي او په کومو برخو کې چې تاسې ترې پوښتنې کوئ هغه خپله دغه ځوابونو ته حاضر شوی دی اوس نو دادومره بخښنې څه معنی لري ، چې دا چاره ستاسې په جرات او هغه موخې چې غواړئ یې ترا وریدونکو پورې ورسوئ ستاسې دناکامۍ لامل کیږي.
ډیر کله مې په خپلو راډیوګانو او ټلویزیونونو کې اوریدلي او لیدلي دي چې له ښاروال صیب څخه خلک غوښتنې لري ، او کله چې په مرکو کې هم حاضریږي نو مرکه کوونکي ترې بخښنې غواړي او مهرباني پرې کوي.
داد هغه دنده ده چې د خلکو په غوښتنو عمل وکړي که هغه هم نشي کولای نو خپل دلایل وړاندې کوي په موږ یې څه چې ورته ووایو که مهرباني وکړئ او لطف وکړئ...
البته زما منظور داندی چې موږ د نو له خلکو سره په ترخه لهجه مرکه کوو او داسې کلمې کاروو چې نه یوازې په مرکه کوونکي ښې نه لګي بلکې د اوریدونکي غوسه هم وپاروي.
نولسم:
که داسې احساس کوئ چې دا کومه مرکه چې کوئ یاهغه متن چې لولئ ستاسې د کاري او مطالعاتي زمینې سره اړخ نه لګوي مه یې منئ.
وړاندې مو هم وویل چې هڅه وکړئ په هغه موضوع چې بحث پرې کوئ ښه پرې مسلط وئ.
شلم:
اجازه مه ورکوئ چې مرکه ورکوونکی مو موضوع تکرار کړي.
موږ زیاتره عادت کړی دی چې یوه موضوع په ډیرو خبرو کې تکراروو که څه هم یو مجلس او یوه ناسته وي. نو تاسې خپل وخت او د مرکې اهمیت ته په پام سره مرکه کوونکی مه پریږدئ هغه مطلب چې پخوا یې بیان کړ بیاهم ووایي.
یوویشتم:
د مرکه ورکوونکي له احساساتو او د بیان له آلو سره پام کوئ. ډیر داسې کسان شته چې په خپلو خبرو او چالاکیو سره خلک ترخپل اغیز لاندې راولي او څه چې یې زړه غواړي هغې خوا ته یې بیایي.
په یاد مې دي ، زموږ د ولسي جرګې یو وکیل ډیرې په ناز خبرې کولې ، که څه هم دهغې عادت په ناز خبرې کوي ، خو خبرې یې ښې او پخې وې ، واقعاً زما په اند هماغه حقیقت

وو . مګر يو بل وکيل په شور او هيجان سره خبرې کولې د خبريالانو راپورونه يې تر اغيز لاندې راوستلي او لومړيتوب يې ګټلی وو .
دوه ويشتم : خپل نظر له ځان سره وساتئ او يوازې د مرکه کوونکي نظر ته اهميت ورکړئ مثلاً :

- ښاغلی ... ټول پوهيږي چې ... په دې اړه تاسې څه فکر کوئ ؟

نو څه فکر به کوي ، کله چې ته ورته ځواب هم په مخکې وايې نو بيا څه اړتيا ده هغه خوار پرې انرژي ولګوي که بيا ډير جزوي له بلې پوښتنې سره يې وتړئ او په بله توګه يې ځواب ترلاسه کړئ.
يا هم وايو چې : ښاغلی... ستاسې نظر د هغه افغانانو په اړه څه دی چې په بهر هيوادونو کې ميشت دي او خپل هيوادته د ستنيدلو ډيره مينه هم لري خو امکانات ورته برابر ندي .
هغه خوار به هم وايي چې هو ولا زړه يې غواړي خو امکانات برابر نه دي خو موږ کوښښ کوو .
لدې به هلته ښه وه چې تاسې پرې دا هم ورزياته کړې وای چې تاسې هم کوښښ کوئ خو بيا هم په بشپړه توګه امکانات ندي برابر شوي چې هغوی خپل هيواد ته راستانه شي .
دوه ويشتم : د پوښتنو د برابرولو په مهال هغه پوښتنې چې تاسې پوهيږئ د مرکه کوونکي غوسه پاوري اخرته پريږدئ.
په داسې صورت کې به تاسې خپل مطلب ترلاسه کړئ وي ، يا هم که مرکه تمامه شي تاسې به ناکامه نه وی پاتې شوي ، او له ټولو مهم دا چې ستاسې پروګرام د پای ته رسيدلو په حال کې دی دا چې ستاسې د پروګرام يا مرکې پيل جالب وو او ښه پيل شوی وو نو پای يې هم بايد ښه او اغيزمن پای ته ورسوئ.
خو داد دې معنی نه لري چې تاسې نو په خپلې پوښتنې کې د هغه سپکاوئ وکړئ يا هغه ته بد رد ووايا ست.
دروېشتم :
په پام کې ولرئ چې په هره مرکه کې د ستونزې بيان يو اړخ دی چې بايد په خلاصه توګه يې يادونه وکړئ او د قضيې بل اړخ د ستونزې په هواري کې د اړوند لوري اقدامات يا فعاليتونه دي چې ستونزې خلک ژر حس کوي .
په هغه صورت کې چې تاسې د خلکو ستونزې بيانوئ او چارواکي خپلې ستاسې هنر دا دی چې خلک مو هم له هغو ستونزو هم خبر کړل.

ځلور ويشتم:
ستاسې ويوکي او اصطلاحات له پروګرام سره سم وي. او يا هم ستاسې د بيانو لوطرز د مرکه کوونکي له سن او کلتور سره مناسب وي.
ځلورويشتم: د خپلې مرکې پايله جوته کړئ ، په هغه څه چې بحث شوی دی يا هم په ځينو ځيزونو اعتراف شوی دی يا هم دځينو ځيزونو وعدې ورکړل شوې.
او که شونې وي خپل دمرکې لوري ته هم اجازه ورکړئ چې دمرکې پايله له خپله نظره په ګوته کړي کنه تاسې بايد حتماً دا کار وکړئ.
بالاخره تاسې بايد داسې مرکه کوونکی ياستئ چې کله له چاسره مرکه کوئ نو هغه ونه وايي چې يوڅه به ووايم بلکه ووايي چې څه ووايم ؟
.

راپور

دا چې وړاندې مو هم وویل چې هره مرکه یو ډول راپور دی او هر راپور معمولاً له مرکې سره مل وي او بیا دا دواړه له هغه څه سره چې موږ پرې نوم ویندویې اېښی تړلي دي.
همدا راپورونه په دوه ډوله ویشلای شو.

اول:

له مرکې پرته راپور

چې دا ډول راپور د ویندویۍ هرډول شرطونو ته اړتیا لري او هغه څیزونو ته چې وروسته به وویل شي هم اړتیا لري.

دوهم:

راپور له مرکې سره

څوک وايي چې راپور د سټوډیو له ویندویۍ څخه آسانه دی؟ یو ویاند چې د تمرین او مطالعې وخت لري څرنګه تصور کوي چې کارېږي له یو راپور څخه ګران دی چې هغه یوازې یو وخت لري چې خپل راپور وړاندې کړي.
آیا د سټوډیو هر ویاند کولای شي په راډیو یا ټلویزیون کې ژوندی پروګرام وړاندې کړي یا هم له واټونو او سختو سیمو څخه معلومات وړاندې کړي؟ خونه.
هغه راپورټر چې په خپل راپور کې له بیلابیلو کسانو سره مرکو ته اړ دی په ټولو هغو څه چې د مرکې په برخه کې مو وویل پابند دی. یوځل بیا یادونه کوو چې د مرکې ټولو قوانینو ته هم اړتیا لري خو خپل ځانګړي مسایل هم لري.
په کلي توګه په راپور کې دوه څیزونه باید مراعات شي.
الف: کلامي اړخ
ب: فني اړخ
الف: کلامي اړخ:
اول:
ترخپله وسه له هرچا سره په خپله ژبه خبرې وکړئ. مثلاً کله چې له یو ماشوم سره د یوې مسلې په اړه خبرې کوئ که ورسره د هغه په ژبه خبرې ونه کړئ خپل مطلب ته په آسانۍ سره نه شئ رسیدلای له کورنۍ میرمنې سره.. او همدا راز د بهرنیو چارو له وزیر سره.
له ماشوم سره په ماشومانه، له میرمنې سره په خپله کورنۍ ژبه او له وزیر سره هم په هغه لهجه او طرز سره خبرې وکړئ چې لدې وړاندې وویل شول. مناسب لحن، سن، کلتور او...
دوهم:

د هر کس واقعي نظر واورئ ، ډیر کله که موږ په یو ټول کې وو نو که څلور کسان په یوه خوله یوه موضوع تایید کړي موږ یې هم تاییدوو نو تاسې هڅه وکړئ له بیلا بیلو کسانو څخه بیلا بیل نظرونه واورئ ، او ددې په ترځ کې خپل نظر هم په جیب کې کیږدئ.

دریم :

له خلکو څخه کلي پوښتنه مه کوئ یا هم له یوې کلي پوښتنې څخه وروسته جزیي پوښتنې مه مطرح کوئ ځکه چې ښایي هغوی ستاسې د پوښتنې هر جز ته ځواب ونه لري.

او د خبریالانو د میکروفون په وړاندې ډیر خلک سره وارخطا شي نو هله باید ده چې ډیره مو پوښتنه ساده او ځواب یې هم ساده وي.

څلورم :

خلک مه محاکمه کوئ ، تاسې یو خبریال یاست نه قاضي یا ... تاسې باید له خلکو سره داسې خبرې وکړئ چې نه غوسه ورشي او نه هم خجالت شي .

یا په بل عبارت تاسې له خلکو سره خلک شئ.

پنځم :

د خبرواترو لپآره غوره کیدونکو کسانو ته په پام سره داسې پوښتنه مطرح کړئ چې ځواب یې ګټور او رغنده وي.

شپږم:

کوم څه چې په تصویر کې شته پوښتنه یې مه کوئ.

ډیر وخت زموږ په تلویزیونونو کې داسې شوي دي چې یو څوک ښه ګوري چې هغه دی څه کوي خو بیا هم خبریال ورځي ترې پوښتنه کوي څه کار کوې ؟

یو ځل مې همداسې څه خیز کتلو . له ځان سره مې وویل کاشکي اوس خو دا کس په پورې وخاندي او ورته ووایي چې مګر په خپله سترګې نه لرې چې دا څه کوم اخته یم ؟

اووم:

د هغه چالپاره چې وروستی کس دی او خپل نهایي نظر وړاندې کوي د نورو خلکو نظرونه هم بیان کړئ.

او بیا وروسته ترې اخري پټ څیزونه وپوښتئ.

فني اړخ :

ددې لپاره چې ښه تصویر او غږ د خپراوي لپاره وړاندې کړئ ، دغه ټکي باید په نظر کې ولرئ.
اول:
د تصویر بک ګرونډ ته مو پام وي ، وړاندې لدې هم اشاره وشوه چې د شاوخوا تصویر باید لیدونکی له اصلي مطلب څخه بلې خواته متوجه نکړي.
مثلاً کله چې تاسې د جامو دیوې هټۍ په مخ کې له یو چا سره د سړکونو د وضعیت په اړه خبرې کوئ نو د لیدونکي به ډیر په هټۍ کې جامو ته وي ښـآیي ستاسې د خبرو مهمې برخې یې له نظر تیرې نشي ، همدارنګه دیوالي تبلیغاتو او نورو څیزونو ته هم باید تر وسه وسه پام وکړئ.
کله کله هم خلک سره ټولیږي کمرې ته لاس خوځوي ، چې هله به له راپور څخه سم بنډار جوړ شي او لیدونکی به مو له راپور څخه هومره ستړی نشي لکه د خلکو له بیروباره !
دوهم:
نور ستاسې د تصویر په روښانتیا او شفافیت کې مهم رول لوبوي. کله چې تاسې په آزاده فضا کې خبرې کوئ ځیر واوسئ چې د ونو د ښاخونو او پاڼو د پاڼو سیورئ یا مو دمیکروفون سیورئ... مو د تصویر روښانتیا داغي نه کړي.
د روښنایئ لورئ په نظر کې ونیسئ او هڅه وکړئ چې مرکه کوونکی مو داسې لوري ته وي چې ښه وکولای شئ ښه تصویر یې ثبت کړئ.
که څه هم داځینې څیزونه په کمره مین یا تخنیکر پورې اړوندیږي خو دا چې خبره له راپور څخه ده دلته مو یې یادول اړین وبلل.
دریم:
د مرکه کوونکي او ځوابوونکي ترمنځ د مایکروفون حرکت د غږ په یوډول والي کې ډیر اغیز لري ډیر وخت داسې کیږي چې خبریال خپل مایک نه خوځوي او د خپراوي په وخت یې هماغه غږ خپریږي هم چې په سمه توګه اوریدونکی نشي کولای ستاسې غږ واوري او داغږ بیا په ایډیټ کې هم نه شي سمیدلای که سمیږي وخت ډیر غواړي او د خبریال راپور بیا ډیر وخت خبره هم نده.
څلورم:

د ځينو کسانو له مرکو څخه ډډه وکړئ ، چې د هغوی يا جامه سمه نه وي يا يې نظافت سم نه وي يا يې هم خبرې ، حرکات او ژابلې ژوول. يو به هغه وي چې ستاسې پروګرام به دهمداسې خلکو لپاره وي.
چې داکار زموږ په تلويزيونونو کې شته چې هغه خلک چې په کورونو کې ناست دي د داسې خلکو په ليدلو سره خپه کيږي ځکه چې دهغوی ځوانان او دکورنۍ غړي هم داسې احساس کوي چې ښايي داجامه به ښه وي.
په کلي توګه ويلی شو چې د ښه کلتور دخپرولو لپاره هڅه وکړئ.

هغه څيزونه چې په دې برخه کې مو ياد کړل ښايي دډيرو دوستانو په نظر څرګند او تکراري وي خو بيا هم ددې څيزونو يادول زيان نه لري. دوهم دا چې ټول هغه دوستان چې د لومړي ځل لپاره د راپور په جوړولو پسې ځي پدې څيزونو پوهيږي ؟
خو بياهم ستاسې دبرياليتوب په هيله کولای شئ له لږ دقت وروسته زموږ د پورته يادونو په رڼښتينوالي هم وپوهيږئ.

تبلیغاتي ژبه:

نن ورځ راډیو او ټلویزیون ، سوداګریزو اعلانونو ته د یوې مالي سرچینې په توګه اهمیت او اړتیا لري ، یا په بل عبارت د پیسو په مقابل کې تبلیغ د راډیو او ټلویزیون د پروګرامونو یوه لویه برخه جوړوي.

په تبلیغاتي ویندویۍ کې ، د توکو د معرفي کولو او د هغه د رانیولو لپاره د اوریدونکي یا لیدونکي جلبول ، ترټولو اړینه خبره ده ، دا چې په څه ډول او کوم ځای کې معرفي کیږي په موږ پورې اړه نلري ، موږ غواړو د ویندویۍ د څرنګوالي په اړه یې خبرې وکړو .

زموږ په ټلویزیونونو لکه طلوع او آریانا کې به تاسې هم لیدلي وي ، ځینې وخت داسې سوداګریز اعلانونه چې د ښځینه وو لپآره د توکو معرفي وي ، نارینه ویاند لوستي وي ، یا هم د ماشومانو لپاره کوم څیز اعلانیږي په داسې لهجه یې ثبت کړي وي چې ماشوم څه غټان یې هم له اخیستلو ویرولي وي.

لطفاً لاندې مثالونو ته ځیر شئ:

اول: پنځه سوه نقدي جایزې ، کمپیوټر ، کور ، موټر .... هووووووو څومره عالي یواځې او یواځې عزیزي بانک ....هههههه... بلې ، زه هم فکر کوم .

دوهم: یخ ، خوندور ، خواږه ، هرځای ، ارزانه .... یواځې د ماشومانو لپاره ... هه پوه شوم ... هووووووووم ګل بهار ایس کریم.

دریم: ښه کیفیت ، ښه مخینه ، ښه راتلونکې ، ښه ژوند ، ښه پاکي ، آساني ، نرمي ، خوشبویي ...... ههه فلانی صابون. د هرچا لپاره هووم .

څلورم: موږ خپله ایماني او وجداني دنده ګڼو چې ، د وطن د ښمنانو ملاماته کړو او مخ په وړاندې ګام کیږدو . راځئ په دې برخه کې مو ملاتړ وکړئ ، هیڅوک مه پریږدئ چې زموږ د راتلونکي نسل راتلونکې د اور خوراک کړي ، د ښونځیو سوځونکو ته په خپله سزا ورکړئ.

یاداسې نور...

لمړی د یو بانک اعلان دی ، ښایي په دې بانک کې ښځینه هم اکونټونه ولري او نارینه هم په جایزو کې هم ښایي دواړه شریک وي. خو دا چې د نارینه ونډه ډیره ده که نارینه ویاند یې ولولي زه فکر کوم ښه به یې ولوستلای شي.

په لمړي سر کې چې څوټکي لوستل کيږي که په ټينګار او ډيرې تلوسې ولوستل شي خوند يې زياتيږي ، بيا په تصويرونو کې دخپلو خوبونو له پوره کيدو وروسته وايي څومره عالي خو دا لوستل او ويل بايد له هغه اول سره ډير توپير ولري دا په ډيره تلوسه لوستل کيږي او بيا کله چې د اعلان وروستئ برخه راځي هلته له ډيرې خوښۍ وروسته خاندي او د يو ليدونکي ياهغه چا په توګه چې دغه ځيز اخلي وايي زه هم فکر کوم.
په هر اعلان کې له کميوټري تصويرونو ، سازونو ، سندرو او هرڅه ويندويي مهمه ده که د ويندويۍ کيفيت خراب وي ټول اعلان هيڅ کيږي او دامو بايد په ياد وي چې د تلويزيون او راډيو سوداګريز اعلانونه په تفريحي پروګرامونو کې شامليږي که يې د ويندويۍ کيفيت خراب وي نه يوازې يې د اعلان خاوند ته ګټه نه رسيږي بلکې د ټلويزيون د خپرونو يعني د تفريحي پروګرام د بدرنګۍ لامل هم کيږي.
دوهم اعلان بيا د ماشومانو لپآره دی ، دغه اعلان په هغه ډول چې د عزيزي بانک اعلان مو ولوست لوستلای شو ؟ دومره غټ غږ پکې ځايولی شو.
طبيعي ده چې د ماشومانو لپاره د خپرونې ، اعلان او هرڅه ژبه بايد عاطفي وي ، نرمه وي له مينې ډکه وي ، ترڅو خپل مخاطب چې هغه ماشوم دی له ځانه سره وساتلای شي.
که نوموړی اعلان دماشوم په هغه غږ چې خپله ماشوم يې له ځانه سره وايي چې خوندور ، خوږ ، يخ ، که په هغه ډول ثبت شي څومره اغيز به وښندي همدا راز که همدا متن يو لوی سړی په غټ غږ ولولي مزه به يې څرنګه وي خو زه فکر کوم له ماشومانو به له سره ايس کريم هير کړي.
دريم اعلان دښځينه وو لپاره دی ځکه چې اعلان شوي توکي زياتره په ښځينه وو پورې اړه لري ، دااعلان که نارينه لولي ښايي په هغه توګه چې لازمه وي د اعلان حق ادا نه کړای شي ځيني وخت د ښځينه وو اعلانونه ځوانانو ته په لاس ورکوي ، چې جلبونکی غږ ولري مګر داچې اعلان دښځينه وو لپاره وي دښځينه وو په غږ کې لا ښکلی کيږي او دښځينه وو احساس او غږ ښه کولای شي چې دښځينه وو نظر جلب کړي.
په خواشينۍ سره به ووايو چې زموږ په تلويزيون او راډيوګانو کې د سوداګريزو اعلانونو کيفيت او دويندويۍ ژبې ته څومره پاملرنه نه کيږي. چې دا دنوموړو اعلانونو اغيز هم کموي.
له بلې خوا زموږ په تلويزيونونو کې لا تبليغاتي ژبه يوډول محدوده ده او داسې ويندويي يې کيږي ته به وايې چې د مړو لپآره اعلانونه کوي.

بله موضوع هم چې مهمه ده هغه داده چې د اعلان تصویر ، موسیقي او داسې نور مسایل باید په نظر کې ونیول شي او لیکوال یا هغه څوک چې اعلان برابروي باید دې خبرې ته ځیر وي چې هرڅومره د هغه لیکنه عامه ګړدود ته نږدې وي هومره به یې مینه وال زیات شي.
څلورم اعلان هم د حکومت یا یوځي مسئولینو لخوا اعلان دی چې باید هرڅومره چې شونې وي په هغه کچه په مناسبه تنده او په عین حال کې په صمیمانه لهجه ولوستل شي یا پداسې اعلانونو کې کله کله د بم او توپ ږبه پکار وي چې هرڅومره غږ د توکو د کارندوالي له ډول ، کاروونکو او کیفیت سره نږدې وي هومره به بریالی وي.
په ټول کې ویلی شو چې زموږ په ټلویزیونونو او راډیوګانو کې تردې مهاله سوداګریز اعلانونه لا خپل لومړني ګامونه اخلي خو د ویندویې کیفیت یې که وواېو له صفر سره برابر دی نو مبالغه به مو نه وي کړي.
دغه پورته څوټکي که د ویندویې له نورو آرونو سره یوځای په نظر کې ونیول شي که دخدای خوښه وه نو د اعلانونو کیفیت به ښه شي.

په ډېره مینه او ستاسې د بریالیتوب په هیله.
۱۳۸۶/۲/۹
د تهران د نړیوال راډیو ټلویزیون میلمستون
تهران ایران

دلیکوال پېژندګوي:

نوم: عبدالله (الهام) جمالزی
دپلار نوم: الحاج مولوي عبدالسلیم جمالزی
دزیږیدو نیټه: ۲۵/۵/۱۳۶۶ یاد ۱۹۸۷ داګست ۱۶
دنده: ژورنالیستې او ویاند
آثار:

1. هندي خالونه (لنډې کیسې)
2. انځورونه (لنډې کیسې)
3. ګناه کبیره (پولیسي کیسې)
4. دویندویې فن (همدا اثر)
5. رېښتیا هم خلک خدمت ته اړتیا لري (یونلیک)
6. ناچاپ : دوه ناولونه ، دوه د لنډو کیسې ټولګې او د دروغو ، مذهب او تعصب په نوم دایران یونلیک .
7. بېلابېلې ژباړې.

ویب پاڼه:

www.taand.com

د اړیکو پتې:

aalhamj@gmail.com
a.alhamj@yahoo.com
elham.jamalzai@hotmail.com